

Rola parlamentu w powstaniu i działalności Komisji Kodyfikacyjnej II RP w zakresie kodyfikacji prawa prywatnego

Role of the Parliament in the creation and works of the Second Polish Republic's Codification Committee for the codification of private law

Streszczenie: W artykule przedstawiona została rola parlamentu w powstaniu Komisji Kodyfikacyjnej II RP i jej działalności, ze szczególnym uwzględnieniem udziału Sejmu i Senatu w pracach nad przygotowanymi w tejże Komisji projektami ustaw w zakresie kodyfikacji prawa prywatnego. Są to: ustawa o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym, ustawa o prawie autorskim, ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawa wekslowa i ustawa czekowa.

Autor dochodzi do wniosku, że Komisja Kodyfikacyjna nie była organem Sejmu, choć parlament – w świetle ustawy z 3 czerwca 1919 r. powołującej Komisję Kodyfikacyjną – miał wobec niej pewne uprawnienia. Wkład Sejmu i Senatu do przygotowanych przez Komisję projektów ustaw należy w ogólności postrzegać raczej jako skromny. Dotyczył on z reguły zagadnień bardziej szczegółowych, w tym wyraźna jest dominanta problemów z zakresu praktyki stosowania danych przepisów, jak też wątków politycznych i społecznych, co tak wyraziście przejawiało się w pracach parlamentu nad ustawą o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym. Najwyżej, w odniesieniu do prawa prywatnego, ocenić, zdaniem Autora, należy wkład Sejmu i Senatu do projektów ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, choć towarzyszyły temu spory w Komisji Przemysłowo-Handlowej Sejmu i aż do uchwalenia ustawy niezadowolenie Senatu, a także do projektu ustawy wekslowej. Ocena musi oczywiście uwzględniać to, że parlament powołał Komisję Kodyfikacyjną jako ciało fachowe, a więc to na niej spoczywał ciężar odpowiedzialności za koncepcję i konstrukcję jurystyczną projektów ustaw. Przynajmniej w zakresie dotyczącym kodyfikacji prawa prywatnego i prawa karnego to Komisja Kodyfikacyjna II Rzeczypospolitej była faktycznym ustawodawcą, najważniejszym, choć oczywiście nie jedynym. Pełniła ona funkcję prawodawcy w ujęciu socjologicznym, wywierała bowiem rzeczywisty wpływ na ukształtowanie treści aktów prawnych i nadanie im określonego kształtu formalnego.

Słowa kluczowe: Komisja Kodyfikacyjna, kodyfikacja prawa prywatnego, Sejm i Senat II RP, prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe, prawo autorskie, ochrona wynalazków, wzorów i znaków towarowych, zwalczanie nieuczciwej konkurencji, prawo wekslowe, prawo czekowe.

Abstract: The article presents the role of the Parliament in the creation of the Codification Committee of the Second Republic of Poland and its works, with particular emphasis on the participation of the Sejm and the Senate in the works on the drafts of laws prepared in the Committee in the field of private

law. These were: private international and interprovincial law, copyright law, law on protection of inventions, designs and trademarks, law on counteracting unfair competition, law on bill of exchange and cheque law.

The author comes to the conclusion that the Codification Committee was not a body of the Sejm, although the Parliament – in the light of the Act of 3 June of 1919 which established the Codification Committee – had certain powers towards it. In general, the contribution of the Sejm and the Senate to the draft legislation prepared by the Commission should be seen as rather modest. In general, it concerned more detailed issues, with a distinct predominance of problems in the practical application of the regulations in question, as well as political and social themes, which was so clearly manifested in Parliament's works on the Private International and Interprovincial Law Act. In the author's opinion, the contribution of the Sejm and the Senate to the drafts of the Act on Protection of Inventions, Designs and Trademarks should be assessed as the highest in relation to private law, although it was accompanied by disputes in the Industrial and Commercial Committee of the Sejm and – until the Act was passed – the discontent of the Senate, as well as to the Bill of Exchange Act. The assessment must, of course, take into account the fact that the Parliament appointed the Codification Committee as a professional body, and therefore it was the Committee that was responsible for the concept and juridical framework of the bills. At least in the area of the codification of private and criminal law, it was the Codification Committee of the Second Polish Republic that was the *de facto* legislator, the most important, though obviously not the only one. It acted as a legislator in sociological terms, as it had a real influence on shaping the content of legal acts and giving them a defined formal shape.

Keywords: Codification Committee, codification of private law, Sejm and Senate of the Second Polish Republic, private international and interprovincial law, copyright law, protection of inventions, designs and trademarks, counteracting unfair competition, bill of exchange Act, cheque law.

1. Komisja Kodyfikacyjna a władza ustawodawcza i wykonawcza

Z inicjatywy Zygmunta Marka i grupy posłów pierwszy Sejm odrodzonej Rzeczypospolitej ustawą z dnia 3 czerwca 1919 r. powołał Komisję Kodyfikacyjną¹, której zadaniem było przygotowanie projektów jednolitego ustawodawstwa „dla wszystkich ziem w skład Państwa wchodzących”, a w pierwszej kolejności w zakresie prawa cywilnego i karnego².

Pozycja prawnoustrojowa Komisji nie została jednoznacznie przesądzona w ustawie. We współczesnej literaturze przedmiotu wyodrębnić można pięć stanowisk w tej kwestii:

1. Potraktowanie Komisji Kodyfikacyjnej jako organu pomocniczego Sejmu (tak w szczególności S. Grodziski, a także J. Markiewicz i bardziej powściągliwie K. Sójka-Zielińska).

¹ Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej (Dz. P. P. z 1919 r. Nr 44, poz. 315 i Dz. U. z 1919 r. Nr 75, poz. 511).

² Ustawa miała syntetyczny, ramowy charakter. Art. 6 tejże ustawy upoważniał Komisję do opracowania własnego regulaminu, określającego jej wewnętrzną organizację, sposób obradowania oraz „inne urządzenia”, niezbędne do jej prawidłowego funkcjonowania i wywiązania się z nałożonych prawnie obowiązków.

2. Założenie istnienia formalnej podległości tejże Komisji Sejmowi, którego miała ona być organem, zaś materialnej – Ministrowi Sprawiedliwości (M. Pietrzak).
3. Przypisanie Komisji Kodyfikacyjnej funkcji pomocniczych wobec Ministra Sprawiedliwości (J. Górski, A. Lityński, S. Płaza).
4. Uznanie tejże Komisji za organ pomocniczy Sejmu, Prezydenta, a przede wszystkim Rady Ministrów (M. Mohyluk).
5. Brak jednoznacznego powiązania Komisji Kodyfikacyjnej zarówno z Sejmem, jak i z Ministerstwem Sprawiedliwości, niekiedy przy jednoczesnym eksponowaniu jej związku z obu tymi organami lub zwłaszcza jednym z nich (W. Najdus, Z. Nagórski, Z. Radwański i B. Lesiński, L. Górnicki, E. Borkowska-Bagieńska, A. Pasek, J. Kola)³.

Niezależnie od wskazanej różnicy poglądów w nauce, kilka ogólnych ustaleń wydaje się nie podlegać wątpliwości. I tak zwłaszcza uchwalona przez Sejm niecałe dwa lata później Konstytucja z 17 marca z 1921 r.⁴ nie zawierała wzmianki o Komisji Kodyfikacyjnej, co jest skądinąd oczywiste, gdyż Komisja ta była instytucją z założenia przejściową, instytucją *sui generis*, a konstytucja daje przecież

³ S. Grodziski, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” (CPH) 1981, t. XXXII, z. 1, s. 58; *idem*, *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (Geneza i struktura)*, „Państwo i Prawo” 2000, R. LV, z. 4, s. 16-21; J. Markiewicz, *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919-1939 (Wybrane zagadnienia)*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” Lublin 2010, t. III, s. 116; K. Sójka-Zielińska, *Organizacja prac nad kodyfikacją prawa cywilnego w Polsce międzywojennej*, CPH 1975, t. XXVII, z. 2, s. 273; M. Pietrzak, *Z problematyki kodyfikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Partykularyzm a unifikacja prawa w Polsce (XV-XX w.)*, red. T. Maciejewski, Gdańsk 1994, s. 62 i 64; J. Górski, *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Poznań 1947, s. 19; A. Lityński, *Wydział Karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*, Katowice 1991, s. 147 (*in fine*)-148 oraz s. 32-33 i wcześniej; S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. 3. *Okres międzywojenny*, Kraków 2001, s. 36 i 39; *idem*, *Kodyfikacja prawa w Polsce międzywojennej*, CPH 2005, t. LVII, z. 1, s. 220; M. Mohyluk, *Porządkowanie prawa w II Rzeczypospolitej: Komisja Kodyfikacyjna i Rada Prawnicza*, CPH 1999, t. LI, z. 1-2, s. 291; *idem*, *Prawo o ustroju sądów powszechnych w pracach Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej*, Białystok 2004, s. 27; W. Najdus, *Zygmunt Marek prawnik i polityk 1872-1931*, Warszawa 1992, s. 167 i n.; Z. Nagórski, *Codification of civil law in Poland (1918-1939)*, [w:] *Studies in Polish and Comparative Law*, London 1945, s. 48-49; Z. Radwański, *Prawo cywilne i proces cywilny*, [w:] *Historia państwa i prawa polskiego 1918-1939*, t. V, cz. 2, red. F. Ryszka, Warszawa 1968, s. 149 (*in princ.*) oraz s. 150 (*in fine*)-151; B. Lesiński, [w:] B. Lesiński, W. Rozwadowski, *Historia prawa*, Warszawa-Poznań 1985, s. 398; L. Górnicki, *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1939*, Wrocław 2000, s. 26-34; E. Borkowska-Bagieńska, *O doświadczeniach kodyfikacji prawa cywilnego w II Rzeczypospolitej dla współczesnego ustawodawcy*, „Czasy Nowożytne” 2002, t. XII (XIII), s. 131-132; A. Pasek, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej jako przykład instytucji działającej pro publico bono*, [w:] *Pro publico bono – idee i działalność*, red. M. Marszał, J. Przygodzki, Wrocław 2016, s. 175 (stanowisko to nie zostało wyrażone wprost, ale za pomocą cytatu); J. Kola, *Działalność Komisji Kodyfikacyjnej RP w obszarze prawa zobowiązań. Refleksje z okazji 80. Rocznicy Kodeksu zobowiązań*, „Palestra” 2013, R. LVIII, nr 9-10, s. 252.

⁴ Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267).

podstawę istnienia dla instytucji trwałych⁵. Sama ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej nie stwierdzała, komu podlegał Prezydent teŝe Komisji i wobec kogo ponosił on odpowiedzialność⁶. Można stąd wyciągnąć wniosek, ŝe Komisja Kodyfikacyjna była powołaną przez Sejm na czas nieoznaczony centralną instytucją państwową, której istnienie nie zostało jednak skoordynowane z panującym w państwie systemem ustrojowym⁷.

Brak obecności w ustawie o Komisji Kodyfikacyjnej jakichkolwiek uprawnień związanych z inicjatywą ustawodawczą w zasadzie przesądzał juŝ o doradczym charakterze Komisji. Ostatecznie utrwaliła ten stan konstytucja marcowa, przyznając inicjatywę ustawodawczą Rządowi i Sejmowi, a odmawiając jej nawet Senatowi (art. 10), co teŝ powtórzono następnie w konstytucji z 23 kwietnia 1935 r. (art. 50 pkt 1)⁸. Eksponowano tym samym jej doradczy, pomocniczy charakter. Była ona co prawda samodzielnym ciałem fachowym, czyli wyposażonym w wewnętrzną autonomię, ale pełniącym funkcje opiniodawcze i wnioskodawcze⁹.

Komisja we własnym imieniu sporządzała uzasadnienia swoich projektów dla Ciał Ustawodawczych, przewidując jedynie zawiadomienie o tym Ministra Sprawiedliwości. Należy przy tym wskazać na zróżnicowanie rangi projektów Komisji Kodyfikacyjnej pod rządami Małej Konstytucji, a rządami obu konstytucji późniejszych – marcowej i kwietniowej – z drugiej strony. Oczywiście początkowo rząd tylko przekazywał te projekty Sejmowi, jednakŝe wraz z uzyskaniem prawa inicjatywy ustawodawczej mógł postępować z nimi w sposób swobodny, bo Komisja inicjatywy takiej nie miała.

Jeŝeli chodzi o relacje pomiędzy Komisją a organami władzy ustawodawczej i wykonawczej, to Komisja Kodyfikacyjna w zakresie swego dziania miała względem tych organów pewne uprawnienia, gdyŝ mogła „[...] ŝądać od władz i urzędów potrzebnych wyjaśnień” (art. 3 zd. 4 ustawy z dnia 3 czerwca 1919 r.).

W świetle ustawy z 3 czerwca 1919 r. uprawnienia Sejmu względem Komisji Kodyfikacyjnej ograniczały się do czterech zagadnień:

1. Na mocy swojej uchwały Sejm mógł powierzyć jej przygotowanie takŝe innych projektów ustawodawczych niŝ dotyczące ujednolicenia prawa cywilnego i karnego (art. 2 lit. b).

⁵ I. Czuma, *Stosunek Komisji Kodyfikacyjnej R.P. do art. 10 Konstytucji*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” (RPEiS) 1932, R. XII, z. 3, s. 107.

⁶ Podkreślali to zwaŝszcza W.L. Jaworski oraz I. Czuma; por. I. Czuma, *op. cit.*, s. 102.

⁷ L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 22.

⁸ Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227).

⁹ K. Fierich, *Stosunek ustawy o Komisji Kodyfikacyjnej do Konstytucji*, „Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne” (CPiE) 1924, R. XII, nr 1-12; *Ankieta o Konstytucji z 17 marca 1921*, wyd. W.L. Jaworski, Warszawa 2014, s. 96-97; X. Fierich, *Unifikacja ustawodawstwa*, [w:] *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918-1928*, Kraków-Warszawa 1928, s. 263; *idem*, *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Encyklopedia podręczna prawa publicznego*, red. Z. Cybichowski, t. 1, Warszawa 1926, s. 269; *idem*, *Komisja Kodyfikacyjna w Rzeczypospolitej Polskiej*, RPEiS 1925, R. V, z. 3, s. 655; *Referat informacyjny Sekretariatu Generalnego Komisji Kodyfikacyjnej wygłoszony w dniu 30 marca 1928 na posiedzeniu Konferencji Informacyjno-Prasowej w Warszawie*, „Przegląd Prawa i Administracji” (PPiA) 1928, R. LIII, s. 408.

2. Wniosek dotyczący mianowania prezydenta i wiceprezydenta Komisji wymagał porozumienia z marszałkiem Sejmu, co odnosiło się również do pozostałych członków jej pierwszego składu (art. 5).
3. Sejm otrzymywać miał projekty ustaw opracowanych przez Komisję, przy czym wносił je Minister Sprawiedliwości (art. 3 zd. 1).
4. Komisja przedkładać winna Sejmowi „[...] przynajmniej co pół roku sprawozdanie ze swych czynności”, ale za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości (art. 3 zd. 2). W praktyce wytworzył się zwyczaj składania sprawozdań ustnych przez reprezentanta Komisji co roku, ale nie przed samym Sejmem, a przed połączonymi Komisjami Prawniczymi Sejmu i Senatu, od 1923 r. aż do 1928 r. Ostatecznie wobec zmian organizacyjnych i personalnych w Komisji dokonanych w 1932 r. ten precedens konstytucyjny w ogóle zaniknął.
5. Sejm Ustawodawczy, a od konstytucji marcowej obie Izby Ustawodawcze uchwalały budżet państwa (art. 4, art. 3 i art. 35), a więc również i budżet Komisji Kodyfikacyjnej. Kontrolę nad wykonaniem budżetu przez Komisję miała Najwyższa Izba Kontroli, której Prezes bezpośrednio odpowiadał przed Sejmem (art. 9 konstytucji marcowej)¹⁰.

Pracę nad przygotowaniem innych projektów niż obejmujące jednolite ustawodawstwo cywilne i karne, jeśli nie było w tej sprawie odpowiedniej uchwały Sejmu, Komisja Kodyfikacyjna mogła podjąć tylko w porozumieniu z Ministerstwem Sprawiedliwości (art. 2 lit. b).

Projekty Komisji trafiały do Sejmu jako projekty rządowe. Minister Sprawiedliwości przedstawiał je marszałkowi Sejmu, zgodnie z art. 10 konstytucji marcowej, na podstawie uchwały Rady Ministrów, która uznawała projekt za rządowy.

Sprawozdanie ze swych czynności Komisja przedstawiać miała Sejmowi, przynajmniej co pół roku, za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości (art. 3 zd. 2). Zarówno znaczenie i ranga prac wykonywanych przez Komisję, jak i osobisty autorytet prezydenta tejże Komisji Franciszka Xawerego Fiericha zadecydowały, że w pierwszym dziesięcioleciu jej działalności nie przestrzegano rygorystycznie tego przepisu.

Wniosek w sprawie mianowania prezydenta i wiceprezydenta Komisji Kodyfikacyjnej stawiał Minister Sprawiedliwości w porozumieniu z Marszałkiem Sejmu (art. 5 zd. 1). Procedura taka obowiązywała również co do wyznaczenia pierwszego składu Komisji (art. 5 zd. 2). Praktyka poszła jednak jeszcze dalej i wszystkie propozycje dotyczące uzupełniania składu Komisji Kodyfikacyjnej, choć nie wynikało to z ustawy, przechodziły przez Radę Ministrów, a więc należy wnioskować, że również minister sprawiedliwości miał na nie jakiś wpływ.

Wykonanie ustawy o Komisji Kodyfikacyjnej powierzone zostało przez Sejm Ustawodawczy Ministrowi Sprawiedliwości (art. 8).

¹⁰ L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 28-30.

Przynajmniej w pierwszym okresie działalności Komisji, kiedy powstawały tak zwane wielkie kodeksy i podstawowe zręby nowego systemu prawa, Prezydent RP organizował u siebie narady dotyczące jej prac. Wysłuchiwał ponadto ustnych sprawozdań prezydenta Franciszka Xawerego Fiericha.

Formalne związki parlamentu z Komisją Kodyfikacyjną były więc silniejsze zwłaszcza w pierwszym okresie pracy kodyfikacyjnej. Parlament, jako władza ustawodawcza, obradował również nad projektami uchwalonymi przez Komisję w zakresie prawa cywilnego i handlowego oraz procesowego i uchwalał ustawy, choć jego aktywność w tym zakresie zdecydowanie osłabła w wyniku nowelizacji konstytucji marcowej w 1926 r.¹¹

Poniżej analizuję tok obrad parlamentarnych nad przygotowanymi przez Komisję Kodyfikacyjną projektami ustaw w dziedzinie prawa cywilnego i handlowego: ustawą o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym, ustawą o prawie autorskim, ustawą o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, ustawą wekslową i ustawą czekową.

2. Prawo prywatne międzynarodowe i międzydzielnicowe

Komisja Kodyfikacyjna uchwalone ostatecznie projekty ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe) oraz ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Prawo prywatne międzydzielnicowe), wraz z dołączoną do nich *Rezolucją w sprawie odwetu* oraz urzędowym sprawozdaniem tejże Komisji¹², opracowanym przez Bronisława Hełczyńskiego przekazała Ministrowi Sprawiedliwości¹³. Rząd dodał do tekstu projektu o prawie międzynarodowym wspomnianą rezolucję i poza tym bez zmian wniósł 28 września 1921 r., na podstawie uchwały Rady

¹¹ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. z 1926 r. Nr 78, poz. 442); Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. z 1926 r. Nr 78, poz. 443).

¹² Zob. motywy dołączone przez rząd do pierwszego przedłożenia projektów Komisji Marszałkowi Sejmu Ustawodawczego; *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej, Druki Nr 3020 z 1921 r., zał. 2.*

¹³ W kwestii dziejów prac Komisji Kodyfikacyjnej zob. L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 116 i n.; *idem, Działalność Stanisława Wróblewskiego w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Stanisław Wróblewski 1868-1938. Materiały z posiedzenia naukowego w dniu 21 listopada 2008 r.*, red. A. Mączyński, Kraków 2011, s. 83-87; *idem, Działalność kodyfikacyjna Józefa Skąpskiego seniora*, [w:] *Józef Skąpski ojciec 1868-1950, Józef Skąpski syn 1921-1998: materiały z posiedzenia naukowego w dniu 13 listopada 2009 r.*, red. R. Majkowska, L. Nowak, Kraków 2014, s. 74-80; *idem, Prawo prywatne międzydzielnicowe z 1926 r.*, [w:] *Okresy przejściowe – ustrój i prawo*, red. J. Przygodzki, Wrocław 2019, s. 166 i n. oraz tam podana literatura; A. Mączyński, *Działalność Michała Rostworowskiego w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Michał Cezary Rostworowski. Prawnik, uczone i sędzia międzynarodowy w oczach prawników i członków rodziny. Materiały z ogólnopolskiego seminarium poświęconego Profesorowi Michałowi Rostworowskiemu*, red. K. Lankosz, Kraków 2011, s. 47 i n.

Ministrów z 19 września 1921 r., projekty obu ustaw do Sejmu Ustawodawczego, który jednak ich nie załatwił¹⁴.

W rezultacie raz jeszcze, po zebraniu się Sejmu Rzeczypospolitej, wybranego zgodnie postanowieniami konstytucji marcowej z 1921 r. i odpowiednich przepisów, Ministerstwo Sprawiedliwości pismem z 4 lutego 1923 r. przedłożyło Sejmowi opracowane przez Komisję Kodyfikacyjną projekty, wraz z rządowym uzasadnieniem (motywami), opartym na sprawozdaniu tejże Komisji¹⁵. Motywy te potwierdzały, że rząd pozostawił bez zmian projekty Komisji Kodyfikacyjnej, a tylko uzupełnił je dodaniem do prawa międzynarodowego art. 40 o odwecie, którą to kwestię Komisja rozstrzygnęła osobno, w dołączonej do swych projektów rezolucji.

Pierwsze czytanie projektów w Sejmie odbyło się 17 kwietnia 1923 r. Postanowiono odesłać projekty do Sejmowej Komisji Prawniczej. Jej przewodniczącym, a zarazem późniejszym sprawozdawcą projektów, był Zygmunt Marek. Komisja ta przeprowadziła nad nimi dyskusję w podkomisji złożonej z posłów: Adama Chełmońskiego, Zygmunta Marka, Stefana Piechockiego, Adolfa Saranieckiego i Emila Sommersteina, z udziałem przedstawicieli Komisji Kodyfikacyjnej – Michała Rostrowskiego i Fryderyka Zolla. Następnie zaś na posiedzeniu plenarnym wprowadzono jeszcze pewne zmiany i nadano nowe brzmienie niektórym artykułom projektów¹⁶. Dnia 23 marca 1924 r. Komisja Prawnicza przedstawiła Sejmowi wyniki swych obrad zakończone konkluzją: „Wysoki Sejm raczy uchwalić załączone ustawy”¹⁷.

Już jednak w Sejmowej Komisji Prawniczej ujawniły się rozbieżności dotyczące zagadnień z zakresu prawa małżeńskiego, głównie w stosunkach międzydzielnicowych (art. 13, 14 i 17 projektu rządowego). Forum parlamentu stało się widownią gwałtownych wzajemnych sporów pomiędzy socjalistami, chadekami i endekami. Sprawozdanie Komisji Prawniczej Sejm rozważał 5 czerwca 1924 r. Przemawiali, po wystąpieniu referenta Zygmunta Marka, Zygmunt Seyda, Wacław Bitner i Adolf Saraniecki, przy czym ten ostatni wobec rozbieżności stanowisk postawił przyjęty większością głosów wniosek o ponowne odesłanie projektu, gdyż obie ustawy traktowano wtedy jeszcze jako jedną całość, do Komisji Prawniczej,

¹⁴ *Projekty ustaw w przedmiocie prawa prywatnego międzynarodowego i międzydzielnicowego uchwalone przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1921 r.*, Kraków (1921). Jako dodatek do projektów dołączono wspomnianą *Rezolucję w sprawie odwetu*, uchwaloną przez Sekcję Prawa Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej 4 grudnia 1920 r. (s. 10) oraz urzędowe *Sprawozdanie Komisji* (s. 11-17); *Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej. Ministerstwo Sprawiedliwości I.P.K. 698*, Druk Nr 3020 z 1921 r.; tekst projektu (34 artykuły) – załącznik Nr 1, s. 2-11 i motywy – załącznik Nr 2, s. 15-25.

¹⁵ Wskazane już w poprzednim przypisie motywy dołączone zostały do pisma Ministerstwa Sprawiedliwości z 4 lutego 1923 r., Nr I.U.192/23, przesyłającego Marszałkowi Sejmu projekty ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym; motywy te przedrukowane są [w:] W. Dbałowski, J. Przeworski, *Ustawy o prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym*, Warszawa 1928, s. 140-152.

¹⁶ Wyszczególnienie i krótkie uzasadnienie proponowanych zmian: Sejm RP. Okres I. Druk Nr 1116 z 1924 r.; przedruk: *Sprawozdanie Komisji Prawniczej w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym*, [w:] *ibidem*, s. 152-158.

¹⁷ Sejm RP. Okres I. Druk Nr 1116 z 1924 r.; *ibidem*, s. 158.

w celu uzgodnienia stanowiska tejże Komisji w kwestiach prawa małżeńskiego, ze stanowiskiem Komisji Kodyfikacyjnej¹⁸.

Komisja Prawnicza 1 lipca 1925 r., czyli że od czasu przekazania jej projektów minął z górą rok, odrzuciła większością jednego głosu swoje poprzednie stanowisko w kwestii niepogarszania sytuacji prawnej obywateli w zakresie uzyskiwania ślubów i rozwodów w razie przeniesienia się do innej dzielnicy, jak też niepogarszania jej w wypadkach objętych prawem międzynarodowym prywatnym. Do sprawozdania dołączono stanowisko mniejszości, które było zgodne z rozwiązaniami przyjętymi poprzednio przez Komisję Prawniczą¹⁹.

Dnia 10 grudnia 1925 r. stanowisko nowej większości przedstawił na forum Sejmu poseł ze Związku Ludowo-Narodowego prof. Adam Chełmoński, zaś stanowisko mniejszości poseł z Polskiej Partii Socjalistycznej dr Zygmunt Marek. Głos zabierali kolejno: Wacław Bitner, ksiądz Aleksander Kubik, Zygmunt Marek, ponownie Wacław Bitner i Adam Chełmoński, który tak oto na bieżąco charakteryzował toczącą się dyskusję: „Wysoka Izbo! Jakkolwiek pozornie rozstrzygamy kwestię raczej natury ściśle prawniczej, tudzież szukamy przeprowadzenia prostej linii, wychodząc z zasad ustalonych przez Komisję kodyfikacyjną, jednakże dyskusja przybrała rozmiary ogólne. Wynika z tego, że tu coś jest, że nie tylko chodzi o pewną logikę, ale chodzi tu jeszcze o pewien moment społeczny, względnie o przygotowanie terenu dla tej bitwy, która w przyszłości niewątpliwie na tle ogólnego prawa małżeńskiego musi się rozegrać”²⁰. Ostatecznie zwyciężyło to nowe zapamiętywanie, odrzucające postulaty socjalistów, a zgodne w istocie z propozycją Komisji Kodyfikacyjnej. Sejm uchwalił większością głosów projekt prawa międzynarodowego w drugim i trzecim czytaniu, a projekt prawa międzydzielnicowego w drugim czytaniu²¹. W trzecim czytaniu, 18 grudnia 1925 roku, na którym nieobecny był sprawozdawca Adam Chełmoński, Sejm przyjął większością głosów projekt prawa międzydzielnicowego²².

Komisja Prawnicza Senatu zaproponowała dalsze poprawki. Dnia 18 lutego 1926 r. na posiedzeniu Senatu projekt ustawy o prawie międzynarodowym zreferował w imieniu tejże Komisji senator Stanisław Posner, natomiast projekt ustawy o prawie międzydzielnicowym senator prof. Aleksander Jackowski, późniejszy członek Komisji Kodyfikacyjnej. Dyskusji w zasadzie nie było. Tylko co do pierwszej ustawy głos zabrali Ignacy Baliński oraz Franciszek Nowodworski,

¹⁸ *Sprawozdanie stenograficzne z 124 posiedzenia Sejmu RP 5 VI 1924*, szp. 4-26; przedruk [w:] *ibidem*, s. 159-167; przebieg dyskusji omawia częściowo W. Najdus, *op. cit.*, s. 176-178.

¹⁹ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej z 1 lipca 1925*, odbitka roneo Nr 199 w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (*Druki Nr 159 i 1116 i stenogram 124 posiedzenia Sejmu*), [w:] W. Dbałowski, J. Przeworski, *op. cit.*, s. 167-168.

²⁰ *Ibidem*, s. 177.

²¹ *Sprawozdanie stenograficzne z 257 posiedzenia Sejmu RP 10 XII 1925; Sprawozdanie stenograficzne z 262 posiedzenia Sejmu RP 18 XII 1925*; przedrukowane [w:] *ibidem*, s. 168-180.

²² *Sprawozdanie stenograficzne z 257 posiedzenia Sejmu RP 10 grudnia 1925; Sprawozdanie stenograficzne z 262 posiedzenia Sejmu RP 18 grudnia 1925*; przedrukowane [w:] *ibidem*, s. 180.

jednocześnie członek Komisji Kodyfikacyjnej²³. Na tymże posiedzeniu, co warto zaznaczyć, w imieniu Komisji Prawniczej Senatu, Aleksander Jackowski wystąpił z wnioskiem o opuszczenie tytułu „prawo prywatne międzynarodowe”, który uderzać miał w integralność terytorium prawnego Polski²⁴. Senat podzielił to zapatrywanie²⁵, ale później Sejm 2 sierpnia 1926 r. poprawkę Senatu jednogłośnie odrzucił. Oba projekty Senat na wskazanym posiedzeniu 18 lutego 1926 r. przyjął większością głosów, z licznymi zmianami przeważnie o charakterze stylistycznym i terminologicznym²⁶.

Sprawa dotycząca przyjęcia obu ustaw stanęła ostatecznie na posiedzeniu Sejmu 2 sierpnia tegoż roku. Referował Adam Chełmoński, przy czym niektóre z poprawek Senatu odrzucono²⁷. W tymże dniu Sejm uchwalił obie

²³ *Ibidem*, s. 181-191.

²⁴ Z propozycją, by tytuły obu ustaw uzupełnić poprzez dodanie w nawiasach: „prawo prywatne międzynarodowe” i „prawo prywatne międzydzielnicowe”, wystąpił 7 grudnia 1920 r., na posiedzeniu Sekcji Praw Cywilnego Komisji Kodyfikacyjnej, Michał Rostworowski, co wtedy uchwalono; *Projekty ustaw w przedmiocie prawa prywatnego międzynarodowego i międzydzielnicowego uchwalone przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1921 r.*, s. 113.

²⁵ Bliżej: W. Dbałowski, J. Przeworski, *op. cit.*, s. 190, 191, 199.

²⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z 124 posiedzenia Senatu RP 18 II 1926*; przedruk [w:] *ibidem*, s. 181-191; zob. *ibidem*: *Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe)*. (Odbitka roneo Nr 290), na s. 191-194 oraz *Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Prawo prywatne międzydzielnicowe)*. (Odbitka roneo Nr 290), na s. 194-196; zob. też: *Prawo międzynarodowe prywatne. Przemówienie senatora Stanisława Posnera w dyskusji nad projektem Komisji Kodyfikacyjnej na posiedzeniu 124 Senatu w dniu 18 lutego 1926 r.*, Warszawa 1926.

²⁷ *Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu RP 2 VIII 1926*; przedruk [w:] W. Dbałowski, J. Przeworski, *op. cit.*, s. 197-199; zob. też (F. Zoll), *Wspomnienia Fryderyka Zolla*, oprac. I. Homola-Skąpska, Kraków 2000, s. 310-315.

Zestawienia zmian dokonali W. Dbałowski, J. Przeworski:

„Brzmienie tych części projektu rządowego o prawie międzydzielnicowym i międzynarodowym, wniesionego do Sejmu, które się różnią od brzmienia ustawy:

I. Prawo międzydzielnicowe

Art. 2. Kto zmienia miejsce zamieszkania, ten w dziedzinie zdolności osobistej, stosunków rodzinnych i praw spadkowych podlegać będzie prawu nowego miejsca zamieszkania dopiero po dwóch latach.

Art. 3, cz. 2, zd. 1. Mężatka sądownie nierozłączona idzie co do miejsca zamieszkania za mężem; niewłasnowolne dzieci ślubne, uprawnione (legitymowane) i przysposobione (adoptowane) idą za ojcem, nieślubne – za matką.

Art. 10, p. 4 – do umów o usługi, roboty, budowie i dostawy, zawieranych z państwem, lub innymi związkami publicznymi – prawo, które dla związków tych jest właściwe.

Art. 10, p. 7 – do umów o pracę, zawieranych z pracownikami przez przedsiębiorców handlowych, przemysłowych i górniczych prawo miejsca, w którym przedsiębiorstwo ma swoją siedzibę.

Art. 24. Prawo i władze ojczyste osoby, potrzebującej pieczy prawnej (opieki, kurateli, pomocnika, doradcy sądowego) są właściwymi dla wszystkich spraw opiekuńczych.

Ponadto drobne różnice stylistyczne, jako to: w art. 2 i „praw zamiast „spraw”, w art. 32 „swej” zamiast „jej”, i w kilku miejscach „właściwym jest prawo” zamiast „właściwe jest prawo”.

I. Prawo międzynarodowe

Art. 1, cz. 1. Zdolność osobistą osoby fizycznej ocenia się według praw państwa, którego osoba ta jest obywatelem; jeżeli obywatelstwa ustalić nie można, albo jeżeli cudzoziemiec jest obywatelem dwóch państw – według praw obowiązujących w miejscu jego zamieszkania.

ustawy²⁸. W ten sposób parlament przypieczętował model dwóch równoległych ustaw dotyczących kolizji praw obowiązujących na różnych obszarach, co prowadziło do ostrego przeciwstawienia prawa międzynarodowego i prawa międzydzielnicowego. Za uzasadniony uważam pogląd, iż teoretycznie lepszy był pierwotny projekt Zolla²⁹, przewidujący, mówiąc ogólnie, odpowiednie stosowanie przepisów prawa międzynarodowego w stosunkach międzydzielnicowych³⁰.

3. Prawo autorskie

Uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną projekt ustawy o prawie autorskim Prezydent tejże Komisji Franciszek Xawery Fierich 27 listopada 1923 r. przesłał, wraz z uzasadnieniem, Ministrowi Sprawiedliwości³¹. Ministerstwo to, które jak dotąd znane było z pośpiesznego przekazywania projektów Komisji Sejmowi, tym razem zatrzymało projekt przez długi czas w swych biurach. O powodach tejże decyzji krążyły wówczas pewne pogłoski³².

Dopiero 5 marca 1925 r. minister sprawiedliwości Antoni Żychliński, na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 24 stycznia tegoż roku, przesłał Sejmowi

Art. 8, p. 4 i 7 równobrzmiące z art. 10 p. 4 i 7 prawa międzydzielnicowego.

Art. 17, cz. 3. Dla małżonków, którzy posiadają obywatelstwo polskie, lub dla których obywatelstwo polskie było ostatnim, jakie posiadali wspólnie – właściwymi są wyłącznie władze polskie, orzekające podług prawa w Polsce obowiązującego.

Art. 17, cz. 4. zd. 1. Jeżeli państwo, do którego należą cudzoziemcy w Polsce zamieszkali, nie zastrzegło sobie orzecznictwa wyłącznego, władze polskie rozstrzygają o ich rozwodzie i rozdziale; oceniają przy tym przyczyny według prawa ojczystego tych małżonków, oraz prawa obowiązującego w Polsce"; W. Dbałowski, J. Przeworski, *op. cit.*, s. 139-140.

²⁸ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Dz. U. z 1926 r. Nr 101, poz. 580); Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Dz. U. z 1926 r. Nr 101, poz. 581).

²⁹ (F. Zoll), *Projekty ustaw o polskim prawie międzynarodowym prywatnym i o prawie międzydzielnicowym prywatnym*, CPiE 1920, R. XVIII, nr 1-4, s. 37-99.

³⁰ Taką opinię, którą podzielam, wypowiedział w korespondencji ze mną Pan Profesor Andrzej Mączyński. Bardzo dziękuję Mu za dwukrotną wymianę poglądów w tym zakresie.

³¹ *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez sekcję prawa cywilnego 20-31 października i przez Wydział cywilny w Warszawie 31 października 1922*, Warszawa 1923; *Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1923*, Kraków 1923; oba projekty przedrukował S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928, s. 234-243 i 244-264.

³² F. Zoll: „Opowiadano mi, że powodem zwłoki był jeden z posłów sejmowych, nauczyciel szkół powszechnych, który zainteresować się miał projektem i postanowił go w różnych kierunkach «poprawić», zanim projekt wejdzie do Sejmu. Podobno on to całkiem niepotrzebnie m. in. wstawił w art. 1 niewłaściwy pleonazm «osobistej twórczości», tak jakby twórczość mogła nie być «osobista». Czy to prawda – nie wiem [...]” (F. Zoll), *Wspomnienia...*, s. 326. Jak można ustalić, chodziło o posła Antoniego Langera (1888-1961), działacza ruchu ludowego, autora prac z dziedziny etnografii. Ta poprawka w art. 1 ustawy została jednak wprowadzona później, niż sugeruje Zoll, bo dopiero w trakcie trzeciego czytania ustawy w Sejmie, o czym dalej.

oparty na projekcie Komisji Kodyfikacyjnej rządowy projekt ustawy o prawie autorskim, wraz z pewnymi zmianami i z uzasadnieniem³³.

Sejm, po przeprowadzeniu pierwszego czytania, przekazał projekt rządowy Komisji Prawniczej, która rozpatrywała go dwukrotnie na posiedzeniach 28-29 maja oraz 4 i 23 czerwca 1925 r. Posłem sprawozdawcą wybrany został prof. Władysław Konopczyński. Sejmowa Komisja Prawnicza pod przewodnictwem Zygmunta Marka wysłuchiwała jeszcze raz ekspertów, w tym reprezentantów Powszechnego Związku Księgarzy i Wydawców Polskich³⁴ – dr. Muszyńskiego i Kazimierza Gustawa Wolffa, przedstawicieli rządu i twórców ustawy, reprezentowanych przez Zenona Przesmyckiego (Miriamą). Najwięcej sporów wywołały artykuły karne projektu ustawy (art. 61, 62 i 63)³⁵. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej z 30 czerwca 1925 r. zawierało propozycje wielu zmian w projekcie rządowym, w tym jednej o podstawowym znaczeniu dla konstrukcji prawniczej ustawy, gdyż powrócono

³³ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 1786 z 1925 r.*; przedruk rządowego projektu wraz z uzasadnieniem: S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 264-282. Rada Ministrów, na wniosek ministra sprawiedliwości, uznała za konieczne wprowadzić w przekazanym jej tekście pewne zmiany i uzupełnienia. Projekt rządowy różnił się od projektu Komisji Kodyfikacyjnej w kilku punktach: po pierwsze, najważniejsze – odmiennie, bo w sposób enumeratywny, a nie syntetyczny określał przedmiot prawa autorskiego (art. 1), nietrafnie uznając definicję syntetyczną za „bezcelową i zbyteczną”, po drugie – przekazywał rozpatrywanie sporów cywilnych objętych zakresem działania ustawy orzecznictwu sądów okręgowych (art. 77) i po trzecie – wprowadzał w kilku przepisach zmiany redakcyjne (art. 6, 13, 59 i 60).

³⁴ Co do założenia Powszechnego Związku Księgarzy i Wydawców Polskich wszystkich ziem w 1918 r. (od 7 stycznia 1923 r. występował pod nazwą Związek Powszechny Księgarzy i Wydawców Polskich, zob. B. Klukowski, *Pierwszy ogólnopolski zjazd*; <http://ksiegarze.org.pl/wladze-skp/historia/pierwszy-ogolnopolski-zjazd/> [dostęp 25.02.2020]. W 1921 r. w Powszechnym Związku Księgarzy i Wydawców Polskich wyodrębniła się Sekcja Księgarzy-Wydawców, która dała początek Polskiemu Towarzystwu Wydawców Książek, działającemu pod tą nazwą od 1926 r.; zob. *Polskie Towarzystwo Wydawców Książek*, <https://www.ptwk.pl/index.php/o-ptwk> [dostęp 25.02.2020].

³⁵ Władysław Konopczyński tak o tym mówił w Sejmie 12 grudnia 1925 r.: „Przedstawiciele nakładców uważali to sobie za krzywdę, że projekt bardzo surowo karze bicie nadliczbowych egzemplarzy dzieła bez wiedzy autora. Lecz art. 62 został wprowadzany właśnie dlatego, że podobne nadużycia zdarzają się często. «Nakładca, który bez wiedzy twórcy świadomie zamawia i sporządzający nakład, który bez wiedzy twórcy świadomie wytwarza większą liczbę egzemplarzy utworu, aniżeli mu dozwolono, ulega karze grzywny do 50.000 zł., lub więzienia od jednego miesiąca do jednego roku, albo obu karom łącznie». Pierwotnie przewidywaliśmy pół miliona kary i dwa lata więzienia, zniżyliśmy to jednak znacznie.

Słyszeliśmy zdanie, że ustawia zbyt jednostronnie faworyzuje twórców na niekorzyść przedsiębiorców, że nawet ich rzekomo gnębi i podcina przedsiębiorczość. Słyszeliśmy, że odpowiedzią na taką ustawę będzie zrzeszenie, zsyndykalizowanie się wszystkich nakładców, którzy solidarnie narzucą twórcom twarde warunki. Bardzo być może, tylko, że to by doprowadziło do druku książek za granicą, przed czym nakładcy ochrony by nie znaleźli. A zresztą, jeżeli dojdzie do zbiorowej walki, to przecież prędzej 100 autorów zdobędzie się na jednego nakładcę, niż 100 nakładców na jednego autora. Dlatego właśnie ze względu na trwającą po stronie nakładców dążność wyzyskiwania pracy autorskiej my, Sejm, którzy poświęcamy tu setki posiedzeń na zaspokajanie różnych potrzeb materialnych rozmaitych warstw ludności, nie żałujemy tych paru chwil czasu, które poświęcimy ustawie o prawie autorskim i uchwalmy ją dla dobra 10.000 twórców polskich”; *Sprawozdanie stenograficzne z 259 posiedzenia Sejmu RP 12 XII 1925*; przedrukowane [w:] S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 288.

do koncepcji syntetycznej definicji prawa autorskiego, przyjętej przez Komisję Kodyfikacyjną (art. 1)³⁶.

Sejm wysłuchał sprawozdania Komisji Prawniczej 12 grudnia 1925 r. Poseł sprawozdawca Władysław Konopczyński zwrócił między innymi uwagę na to, iż Komisja Kodyfikacyjna postępowwała z „nadzwyczajną gruntownością” i dzieło swe przygotowała „[...] w sposób, który zaszczyt przynosi naszemu ustawodawstwu”. W dalszych słowach dodał, że Komisja Prawnicza otrzymała od rządu „[...] plód dojrzały, pięknie skonstruowany, jasny, przejrzysty i potraktowała go z całym zaufaniem, ale nie bezkrytycznie”³⁷. Głos zabrał następnie poseł Antoni Langer z PSL „Wyzwolenie”, który uważał, że ustawa powinna bliżej uregulować następstwa wygaśnięcia autorskich praw majątkowych, bowiem „[...] nie można zezwolić, aby niektóre jednostki dowolnie ciągnęły zyski materialne bez żadnych ograniczeń i bez żadnych świadczeń na rzecz państwa”. Stąd też wystąpił on z projektem rezolucji wzywającej rząd do przedłożenia Sejmowi projektu ustawy o utworzeniu specjalnego funduszu przy Ministerstwie Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego³⁸. Ideę tę popierało kilku wybitnych twórców, a wśród nich Stefan Żeromski. Na fundusz składałyby się opłaty pobierane od rozpowszechniania dzieł, w stosunku do których prawo autorskie już wygasło. W odpowiedzi Władysław Konopczyński stwierdził, że składa do łaski marszałkowskiej projekt ustawy o Skarbie Narodowym Literatury, Nauki i Sztuki. Po tym wystąpieniu Sejm *en bloc* przyjął ustawę o prawie autorskim w drugim czytaniu³⁹.

Trzecie czytanie projektu ustawy o prawie autorskim odbyło się w Sejmie 17 grudnia 1925 r.⁴⁰ Przemawiał tylko Władysław Konopczyński, który przedstawił i poparł trzy poprawki zgłoszone przez Antoniego Langerę, przy czym najważniejsza, a zarazem najbardziej niefortunna była poprawka dotycząca zastąpienia w art. 1 ustawy, zawierającym definicję przedmiotu prawa autorskiego wyrazów: „piętna osobistego” wyrazami „piętna osobistej twórczości”⁴¹. Konopczyński odmówił

³⁶ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 2025 z 1925 r.*; zob. także: *Sprawozdanie stenograficzne z 259 posiedzenia Sejmu RP 12 XII 1925*. Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej z wyszczególnionymi poprawkami przedrukowane jest [w:] *ibidem*, s. 283-285.

³⁷ Zob. *ibidem*, s. 286.

³⁸ *Ibidem*, s. 289-290.

³⁹ *Ibidem*, s. 290.

⁴⁰ *Sejm RP. Okres I, Druk Nr 2025 z 1925 i odbitka roneo Nr 127*; zob. również, *Sprawozdanie stenograficzne z 261 posiedzenia Sejmu RP 17 XII 1925*; przedruk [w:] *ibidem*, s. 291-292.

⁴¹ Pozostałe poprawki według relacji Władysława Konopczyńskiego w Sejmie 17 grudnia 1925 r.: „Co do poprawki drugiej, proponuje się, ażeby za przywłaszczenie sobie cudzego autorstwa, stosować nie tylko karę grzywny i nie tylko areszt od jednego miesiąca do jednego roku, ale ewentualnie obie kary łącznie. Plagiat bowiem bywa bardziej subtelny, jeżeli pochodzi z pobudek ambicji, aniżeli plagiat, popełniony z pobudek brutalnych, z powodów kupieckich; bywają typy, które łączą oba te plagiaty, popełnione z obu tych pobudek naraz. W takim razie byłoby takie połączenie kary uzasadnione, więc i tę poprawkę przyjmuje.

Co do trzeciej poprawki, ażeby pokrzywdzony twórca w swoim autorstwie mógł dochodzić swoich praw i upominać się o swoją krzywdę nie tylko po upływie pół roku, ale po upływie jednego roku, również jest ona słuszna, bo autor jest jednym z najbezbronniejszych i najnieodolniejszych stworzeń na świecie. Każdy inny prędzej się obroni w razie pokrzywdzenia, raczej nakładca, raczej

natomiast poparcia wskazanej już rezolucji, nad którą nie głosowano. Kolejną większością przyjęto wszystkie poprawki, następnie zaś większością głosów Sejm uchwalił całą ustawę w trzecim czytaniu⁴².

Senat przekazał projekt swej Komisji Prawniczej, która na sprawozdawcę wyznaczyła Ignacego Balińskiego. Komisja zaproponowała jeszcze kilka zmian⁴³.

Na posiedzeniu 18 lutego 1926 r. Senat, wysłuchawszy referatu senatora sprawozdawcy Balińskiego, przyjął większością głosów poprawki Komisji⁴⁴.

Sejmowa Komisja Prawnicza z kolei, w uchwale z 26 marca 1926 r., jednomyślnie postanowiła przyjąć wszystkie poprawki stylistyczne i redakcyjne Senatu, natomiast odrzucić niemal wszystkie poprawki merytoryczne⁴⁵.

Ostatecznie na posiedzeniu w 29 marca tegoż roku, wysłuchawszy sprawozdania W. Konopczyńskiego, Sejm podzielił stanowisko Komisji i jednomyślnie uchwalił ustawę o prawie autorskim⁴⁶.

4. Ochrona wynalazków, wzorów i znaków towarowych

Nowe polskie ustawodawstwo z zakresu prawa własności przemysłowej przeszło długą i trudną drogę w II RP. Podpisane przez Naczelnika Państwa trzy dekrety z dnia 4 lutego 1919 r. dotyczące ochrony własności przemysłowej, oparte na projektach Ministerstwa Przemysłu i Handlu: dekret o patentach na wynalazki (Dz. P. P. P. z 1919 r. Nr 13, poz. 137), dekret o ochronie wzorów rysunkowych i modeli (Dz. P. P. P. z 1919 r. Nr 13, poz. 138) i dekret o ochronie znaków towarowych (Dz. P. P. P. z 1919 r. Nr 13, poz. 139), które uchyliły, za wyjątkiem postanowień karnych, odnośne przepisy państw zaborowych, nie liczyły się jednak ani z aktualnie istniejącymi w Polsce warunkami, ani z odmiennościami tychże ustawodawstw pozaborowych. Po wielu posiedzeniach w Ministerstwie Przemysłu i Handlu, które wykazały problemy związane ze stosowaniem dekretów lutowych, minister

zecer, raczej stróż drukarni, niż autor. Niech że więc ma prawo upominać się o swoje prawo autorstwa do końca roku"; S. Gołąb, *Ustawa o prawie autorskim...*, s. 291.

⁴² *Druk Senatu RP Nr 25 z 1925 – Projekt ustawy o prawie autorskim, przyjęty w trzecim czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dniu 17 grudnia 1925 r.; projekt przedrukowany [w:] ibidem, s. 292-307.*

⁴³ *Druk Senatu Nr 25 z 1926 – Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy o prawie autorskim.*

⁴⁴ *Sprawozdanie stenograficzne z 124 posiedzenia Senatu RP z 18 II 1926; przedrukowane [w:] S. Gołąb, Ustawa o prawie autorskim..., s. 307-317.*

⁴⁵ *Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej o poprawkach, zaproponowanych przez Senat do przyjętego przez Sejm w dniu 17 grudnia 1925 r. projektu ustawy o prawie autorskim (Druk Nr 1786) – Odbitka roneo Nr 264, zamieszczona [w:] ibidem, s. 317-322. W tabeli podany jest tekst uchwalony przez Sejm, poprawki uchwalone przez Senat oraz wnioski Sejmowej Komisji Prawniczej co do ich przyjęcia bądź odrzucenia.*

⁴⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z 282 posiedzenia Sejmu RP 29 III 1926; przedrukowane [w:] ibidem, s. 323-327. Ustawę ogłoszono w Dzienniku Ustaw z dnia 14 maja tegoż roku (Dz. U. z 1926 r. Nr 48, poz. 286). Po kilku latach poddano ją jeszcze nowelizacji: jednolity tekst ustawy z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (Dz. U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260).*

Ignacy Szczeniowski⁴⁷, nieopublikowanym zarządzeniem z 29 grudnia 1919 r. zawiesił wydawanie patentów na wynalazki oraz świadectw na wzory, modele i znaki towarowe na podstawie tychże dekretów, polecając jednocześnie Urzędowi Patentowemu opracowanie nowej ustawy patentowej⁴⁸. Niezadowolony z projektów, które powstały w Urzędzie Patentowym, podległym Ministerstwu Przemysłu i Handlu, stojący na czele tegoż ministerstwa Stefan Ossowski zwrócił się w pierwszych miesiącach 1923 r. do profesora Fryderyka Zolla jr., członka Komisji Kodyfikacyjnej o przygotowanie projektu ustawy patentowej⁴⁹.

Projekt powstał zaledwie w przeciągu kilku miesięcy. Zoll, przy współudziale Stanisława Wróblewskiego, opracował projekt ustawy o wyłącznościach przemysłowych i handlowych⁵⁰. Projekt ten nie był przedmiotem obrad i uchwał Sekcji Prawa Handlowego, Wydziału i Plenum Komisji Kodyfikacyjnej, ale został przedłożony jako projekt ministra przemysłu i handlu, a więc projekt rządowy, za zgodą Komisji Kodyfikacyjnej, wprost Sejmowi⁵¹.

Projekt wniesiono do Sejmu Ustawodawczego w dniu 17 marca 1922 r., na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 20 lutego 1922 r.⁵²

Pierwsze czytanie projektu odbyło się 25 kwietnia tegoż roku, a ponieważ nikt nie zapisał się do głosu, został on przekazany Komisji Przemysłowo-Handlowej⁵³, gdzie spotkał się z ostrą krytyką referenta z ramienia Komisji, w owym czasie posła Stanisława Gustawa Bruna. Opinię swoją opracował on szczegółowo, przy znacznej pomocy inż. Mieczysława Skrzypkowskiego, z wyjaśnieniami i motywami dla Sejmowej Komisji Przemysłowo-Handlowej⁵⁴. W konsekwencji projekt ten nie został uchwalony⁵⁵. Zapoznawszy się z uwagami krytycznymi posła Bruna,

⁴⁷ Ignacy Szczeniowski pełnił funkcję Ministra Przemysłu i Handlu od 12 sierpnia do 9 grudnia 1919 r. i od 13 grudnia 1919 r. do 9 czerwca 1920 r.

⁴⁸ E. Trepka, *Polska ustawa patentowa*, „Przegląd Techniczny” 1924, t. LXII, nr 41-42, s. 475; W. Czempińska, *Rozwój pojęć o ochronie praw wynalazcy*, Warszawa 1931, s. 77; E.S. Mieroszewicz, *Wstęp*, [do:] *Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych*, oprac. E.S. Mieroszewicz, Warszawa 1924, s. 9. W publikacji Mieczysława Słomskiego zapewne omyłkowo podana jest data 29 października 1919 r.; M. Słomski, *Historia rzecznictwa patentowego w Polsce*, Kraków 1997, s. 49.

⁴⁹ Co do tych wcześniejszych projektów patrz: *Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*; *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I*, Druk Nr 9, łam XXIX/4-5.

⁵⁰ F. Zoll, *Bez ochrony patentowej*, „Kurier Warszawski” 1922, R. 102, nr 274, wydanie wieczorne, s. 12.

⁵¹ (F. Zoll), *Wspomnienia...*, s. 332.

⁵² *Druk Sejmu Ustawodawczego nr 3407 z 1922 r. – Ustawa z dnia 1922 roku, o wyłącznościach przemysłowych i handlowych, załącznik nr 1.*

⁵³ *Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 25 kwietnia 1922 r.*, łam CCXCIX/6.

⁵⁴ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*, Druk Nr 9, łam XXIX/5.

⁵⁵ *Wstęp*, [do:] *Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych*; *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I*, Druk sejmowy Nr 493 z 1923 r., s. 1. Krytykę projektu przeprowadzano także poza parlamentem, w prasie fachowej i w osobnych wydawnictwach; zob. zwłaszcza: K. Ossowski, *Ochrona praw własności umysłowej w przemyśle*. z. 5. *Krytyka rządowego projektu Ustawy o ochronie praw własności umysłowej w przemyśle na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej*, Berlin 1922.

Zoll odbył z nim w Urzędzie Patentowym, z udziałem radców patentowych, przedstawicieli rządu oraz inż. Skrzypkowskiego wiele posiedzeń, w efekcie czego zgodził się wprowadzić do projektu pewne zmiany, zaś kwestie sporne przedstawić do zaopiniowania Komisji Kodyfikacyjnej⁵⁶.

Po rozwiązaniu Sejmu Ustawodawczego Minister Przemysłu i Handlu przed ponownym wniesieniem projektu do Sejmu, pismem z dnia 31 października 1922 r., nr 5865/Pr, zwrócił się do Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej RP z prośbą o wydanie opinii o nim⁵⁷. Uchwalony w pierwszym czytaniu przez Sekcję Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej projekt przesłano ministrowi⁵⁸.

Po dokonaniu zmian w uchwalonym przez Sekcję Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej projekcie Minister Przemysłu i Handlu Stefan Ossowski wycofał z Sejmu dawny projekt Zolla. Na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 20 kwietnia 1923 r. projekt ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych,

⁵⁶ *Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 9, łam XXIX/5.*

⁵⁷ Prezes Sekcji profesor Aleksander Doliński powierzył referat w tej sprawie Zollowi, a koreferat Wróblewskiemu. Po odbyciu w Warszawie w dniach od 23 do 27 stycznia 1923 r. spotkań z reprezentantami Urzędu Patentowego, tj. wybranym wtedy senatorem RP Stanisławem Gustawem Brunem i – oczywiście – zapoznaniu się z jego krytyką projektu przedstawioną w parlamencie, jak też z Mieczysławem Skrzypkowskim, pełnomocnikiem przy wskazanym Urzędzie, którego podobno liczne i cenne uwagi zostały na ogół uwzględnione, a wreszcie wzięciu pod uwagę opublikowanych uwag Kazimierza Ossowskiego, Zoll opracował dla Sekcji nowy referat wprowadzający liczne zmiany do pierwotnego projektu. Posiedzenia Sekcji odbywały się we Lwowie od 15 do 24 lutego 1923 r. pod przewodnictwem prezesa Dolińskiego, z udziałem członków Sekcji: referenta prof. Zolla, prof. Maurycego Allerhanda, prof. Tadeusza Dziurzyńskiego, prof. Antoniego Górskiego, prof. Romana Longchamps de Bériera, prof. Kamila Stefko, prof. Ernesta Tilla i adwokata dr. Jerzego Trammera. Ministerstwo Sprawiedliwości reprezentował sędzia sądu apelacyjnego dr Józef Bühn, natomiast Urząd Patentowy jego prezes Stefan Czaykowski (1921-1939), a następnie radca Urzędu inżynier Włodzimierz Choynowski, późniejszy prezes tegoż urzędu (1945-1949). Po przedstawieniu referatu przez Zolla, w imieniu Urzędu Patentowego głos zabierali Czaykowski i Choynowski. W zastępstwie senatora Bruna wystąpił Trammer, natomiast inżyniera Ossowskiego – Dziurzyński. Na wniosek prezesa Dolińskiego uchwalono po pierwsze: traktować regulaminowo projekt rządowy jako projekt członka Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej Zolla i przystąpić do jego pierwszego czytania, po drugie: ze względu na pilny charakter sprawy przesłać uchwalony przez Sekcję w pierwszym czytaniu projekt ustawy patentowej od razu Ministrowi Przemysłu i Handlu, spełniając w ten sposób jego prośbę o wyrażenie opinii na temat projektu rządowego; zob. *Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 9, łam XXIX/4; Wstęp, [do:] Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 1 oraz *Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 9, łam XXIX/5.*

⁵⁸ *Wstęp, [do:] Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 1-2. W oficjalnym *Sprawozdaniu z działalności Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej za czas od 1 września 1922 do 31 grudnia 1923* zamieszczono na ten temat tylko wzmiankę: „[...] przedmiotem prac sekcji, na podstawie pierworysu, opracowanego przez prof. Zolla, był projekt ustawy o przywilejach na wynalazki, wzorach i znakach towarowych, który sekcja przyjęła w pierwszym czytaniu. Projekt ten stał się następnie przedmiotem dalszej inicjatywy rządowej i w tym charakterze rozważany był następnie przy jego uchwalaniu w r. b. w Ciałach Ustawodawczych; w odnośnych obradach komisyjnych brał udział, z ramienia sekcji, referent rzeczzonego projektu, prof. Zoll”; *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny. t. I, z. 6, Warszawa 1924, s. 166.*

którą to nazwę przyjęto na wniosek Stanisława Gustawa Bruna, został 27 kwietnia 1923 r. wniesiony do Sejmu przez Ministra Przemysłu i Handlu, jako projekt uchwalony regulaminowo w pierwszym czytaniu przez Sekcję Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, a uzgodniony z postulatami zainteresowanych ministerstw⁵⁹.

Pierwsze czytanie w Sejmie odbyło się w dniu 18 maja 1923 r., ponieważ zaś do głosu nikt się nie zapisał, projekt został przez marszałka izby odesłany do Komisji Przemysłowo-Handlowej⁶⁰. Komisja ta, której przewodniczył Andrzej Wierzbicki, a funkcję sprawozdawcy pełnił prof. Edmund Trepka, ewentualnie wyłoniona przez nią Podkomisja, rozważając rządowy projekt przedmiotowej ustawy, jak sama stwierdzała w przedłożonym Sejmowi już 12 czerwca 1923 r. sprawozdaniu, uwzględniła również pierwotny projekt „ustawy o wyłącznościach przemysłowych i handlowych”, sprawozdanie o tym projekcie ówczesnego posła Stanisława Gustawa Bruna, memoriał związku rzeczników patentowych, wskazane już powyżej uwagi krytyczne Kazimierza Ossowskiego, „projekt ustawy patentowej opracowany przez Sekcję handlową Komisji Kodyfikacyjnej, a niezupełnie zgodny z rozważanym projektem rządowym” i – w aspekcie prawnoporównawczym – ustawy patentowe, wraz z komentarzami, „ważniejszych państw kulturalnych”⁶¹. Komisja poparła wybór romańskiego systemu rejestracji i odejście od germańskiego systemu badania⁶², a poza tym w szczególności uznała celowość wprowadzenia przymusu wykonywania wynalazków, zwłaszcza że „projekt rządowy odrzucił niewłaściwą”, proponowaną w pierwotnym projekcie Zolla, „zbyt daleko idącą opiekę Państwa i etatyzację kontroli”. Komisja dokonała wielu poprawek, które nie zmieniały podstawowych koncepcji rządowego projektu⁶³. Uznała też, zgodnie z oświadczeniem samego wnioskodawcy, że wobec uchwalenia przez nią przedmiotowej ustawy przestał być aktualny złożony w dniu 1 marca 1923 r. wniosek posła dr. Stefana Piechockiego i kolegów z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji w sprawie ochrony własności przemysłowej⁶⁴. Dołączyła poza tym do uchwalenia przez sejm dwie rezolucje: jedną – dotyczącą zamieszczenia przez Urząd Patentowy w przepisach

⁵⁹ *Wstęp*, [do:] *Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej...*, s. 2 oraz *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*, łam XXIX/5; *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I*, Druk sejmowy Nr 495 z 1923 r.

⁶⁰ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 38 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 18 maja 1923 r.*, łam XXXVIII/9.

⁶¹ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o rządowym projekcie ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych* (Druk Nr 493), Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 606 z 1923 r., s. 1.

⁶² *Ibidem*, s. 1 i 2.

⁶³ Zob. ich wyszczególnienie: *Poprawki przyjęte przez Komisję Przemysłowo-Handlową do projektu ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych*. (Druk Nr 493), [w:] *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o rządowym projekcie ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych...*, s. 5-10.

⁶⁴ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Wniosek posła Piechockiego i kol. z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji, w sprawie ochrony własności przemysłowej*, Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 285 z 1923 r.

wykonawczych do przedmiotowej ustawy ustępu wyjaśniającego obowiązek dziedzica zgłoszenia do rejestru prawa nabycia patentu i drugą – sformułowaną na wniosek posła Piechockiego, wzywającą rząd do ścisłego stosowania istniejących przepisów o opłatach stemplowych, zwalniających od tychże opłat podania w sprawach ochrony własności przemysłowej⁶⁵.

Dnia 22 czerwca 1923 r. odbyło się w Sejmie drugie i trzecie czytanie projektu ustawy⁶⁶. Poseł sprawozdawca profesor Edmund Trepka zwrócił uwagę na znaczenie ustawodawstwa wynalazczego w aspekcie prawnym i w odniesieniu do postępu naukowo-technicznego, wskazał na rozwój przedmiotowego ustawodawstwa po zakończeniu „wielkiej wojny” i na tym tle surowo ocenił stan prawny w Polsce, oparty na projektach pochodzących sprzed odzyskania niepodległości i trudny do praktycznego zastosowania. Wyraził się on nawet w ten sposób: „Jedynym krajem w Europie, nieposiadającym ustawodawstwa patentowego, oprócz Albanii, jest niestety Polska, aczkolwiek należy stwierdzić, że zrozumienie dla tej sprawy istnieje u nas od bardzo dawna”⁶⁷. Poparł zaakceptowany już jednogłośnie przez Komisję Przemysłowo-Handlową zmodyfikowany system romański i przyjęte rozwiązanie prawne w odniesieniu do tego, kto ma prawo do patentu, ponadto zaś wskazał na konieczność poprawienia pewnych błędów drukarskich i stylistycznych⁶⁸. Nikt nie zabrał głosu ani nie zaproponował poprawek, toteż głosowano *en block* nad zmodyfikowanym przez Komisję projektem rządowym, z uwzględnieniem poprawek posła Treпки. Ustawę przyjęto w drugim czytaniu większością głosów. Jeden z posłów złożył wniosek o trzecie czytanie, a ponieważ nie było sprzeciwu i nikt nie zapisał się do głosu, marszałek uznał projekt za uchwalony w tymże czytaniu, wraz dołączonymi rezolucjami, o których była już mowa⁶⁹.

Uchwalony przez Sejm w trzecim czytaniu projekt ustawy trafił do Senatu, gdzie przekazano go do Komisji Gospodarstwa Społecznego. W dniu 6 lipca 1923 r. Senat przyjął propozycję sprawozdawcy tejże Komisji senatora Bruna w sprawie zapowiedzenia Sejmowi zmian w projekcie ustawy i jednocześnie stwierdził, że oprócz Komisji Gospodarstwa Społecznego również Komisja Prawnicza Senatu uznała za konieczne włączenie się do prac nad tą ustawą i powołała na referenta senatora Ignacego Balińskiego, sędziego Sądu Najwyższego⁷⁰. Przygotowując zmiany w uchwalonym przez sejm projekcie, senator Brun wykorzystał w pewnym zakresie poprawki językowe do projektu ustawy, złożone Komisji Kodyfikacyjnej przez jej członka Franciszka Nowodworskiego, pierwszego prezesa Sądu Najwyższego

⁶⁵ Tekst obu rezolucji, [w:] *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o rządowym projekcie ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych* (Druk Nr 493), Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 606 z 1923 r., s. 4.

⁶⁶ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 50 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 22 czerwca 1923 r.*, łam L/8-13.

⁶⁷ *Ibidem*, łam L/9.

⁶⁸ *Ibidem*, łam L/10-13.

⁶⁹ *Ibidem*, łam L/13; zob. też (F. Zoll), *Wspomnienia...*, s. 332-333.

⁷⁰ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 26 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 6 lipca 1923 r.*, łam XXVI/42-43.

i prezesa Trybunału Stanu, które Brun otrzymał od Stałej Delegacji Zrzeszeń i Instytucji Prawniczych RP⁷¹. Wiadomo również, że obie połączone komisje senackie zaprosiły na swoje posiedzenie, w celu wypowiedzenia się w sprawie projektu, jego twórcę prof. Zolla, inż. Skrzypkowskiego, a poza tym wysłuchały częściowo wspomnianej już opinii inż. Ossowskiego o rządowym projekcie ustawy⁷². Według relacji Stanisława Gustawa Bruna podczas szczegółowej dyskusji większość senatorów wyrażała przekonanie, iż lepiej byłoby badać wynalazki obowiązkowo, a więc tak, jak w systemie germańskim, a nie fakultatywnie, jak to zakładał projekt sejmowy. Nacisk położony został na to, że patenty uzyskiwane w systemie romańskim są „prawie bezwartościowe”, co więcej zaś, że projekt sejmowy, akceptując system romański w zmodyfikowanej postaci, utracił przez to dodatkowe cechy, które ma on w swej czystej postaci. Choć opowiadano się za systemem obowiązkowego badania nowości wynalazków, to jednak postanowiono „nie łamać” podstawowej zasady przyjętej w projekcie, za którą „odpowiedzialność ponosi Sejm” i ograniczyć się tylko do „niezbędnych poprawek i zmian”⁷³.

Prace obu tych połączonych komisji senackich ukończone zostały w początkach sierpnia i w dniu 16 sierpnia 1923 r. przedłożono Senatowi drukowane, liczące 27 stron zmiany do projektu przedmiotowej ustawy, wraz z załącznikiem, zawierającym motywy do poprawek⁷⁴. Zostały one podzielone na „zmiany ogólne co do całości ustawy, dotyczące wyrazów i zwrotów obcych lub nietrafnych”, których było zaledwie kilka (łącznie dziewięć), oraz – oddzielnie przygotowane przez każdą z tych dwóch Komisji „zmiany do poszczególnych artykułów”, wypełniające w zasadzie całą treść tego dokumentu. Załączone motywy już w pierwszych zdaniach w pełni odzwierciedlały dominujący pogląd członków obu komisji, wyrażony we wskazanej powyżej dyskusji:

„Patenty wydawane w Polsce na zasadzie obecnego projektu prawa o patentach, pod tym jedynie względem nie będą się różniły od patentów wydawanych we Francji systemem romańskim, rejestrowanym, że będą, jak one, również bezwartościowe.

Poza tym projekt przyjęty przez Sejm, pozbawił ustawę wszystkich dodatnich cech systemu romańskiego, a więc przede wszystkim szybkości i prostoty w procedurze wydawania patentów przez Państwo”⁷⁵.

Po wysłuchaniu przemówień obu referentów: senatora Bruna, w imieniu Komisji Gospodarstwa Społecznego, i senatora Balińskiego, jako reprezentanta Komisji

⁷¹ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*, łam XXIX/13.

⁷² *Ibidem*, łam XXIX/10.

⁷³ *Ibidem*, łam XXIX/10-12.

⁷⁴ *Zmiany proponowane przez Komisję Gospodarstwa Społecznego i Prawniczą do projektu ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych*, 1923 rok. Druk Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 9 z 1923 r.

⁷⁵ *Ibidem*, załącznik do druku No 9, s. 24; zob. też E.S. Mieroszewicz, *op. cit.*, s. 17-18; T. Dolata, *Geneza, budowa i ważniejsze rozwiązania ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych z dnia 5 lutego 1924 roku*, *Acta Universitatis Wratislaviensis* No 3483, „Prawo” 2013, t. 315/2, s. 130-131.

Prawniczej, ponownie wystąpił Brun, przedstawiając jeszcze do uchwalenia dwie rezolucje. Pierwszą, wzywającą rząd, by po porozumieniu się z Izdami Przemysłowymi, Handlowymi i Przemysłowo-Handlowymi przedłożył Sejmowi projekt ustawy umożliwiającej rejestrowanie wzorów zdobniczych w tychże Izbach, i drugą, wzywającą rząd, aby na zasadzie stosownych artykułów projektowanej ustawy wprowadził możliwie dogodny dla osób zainteresowanych sposób uiszczania opłat, należnych Urzędowi Patentowemu. Z uwagi na fakt, że nikt nie zgłosił wniosku o oddzielne głosowanie nad poszczególnymi poprawkami, marszałek zarządził głosowanie *en block* nad poprawkami Komisji Prawniczej i Komisji Gospodarstwa Społecznego, wraz siedmioma jeszcze poprawkami, które w swym wystąpieniu przedłożył referent senator Baliński. Wszystkie proponowane zmiany Senat przyjął większością głosów i uchwalił ustawę. Większością głosów uchwalono także obie wskazane rezolucje⁷⁶.

Najważniejsza proponowana zmiana dotyczyła sposobu udzielania patentu, który w wersji zaakceptowanej przez Sejm odbiegał od romańskiego systemu rejestracji, bowiem wydział zgłoszeń Urzędu Patentowego miał odmówić udzielenia patentu, gdy przy badaniu okazało się, iż wynalazek nie był nowy, w związku z czym Senat uchwalił wprowadzenie procedury dopełniającej badanie, a to w postaci postępowania wywoławczego, polegającego na tym, że Urząd przed udzieleniem patentu podawał do publicznej wiadomości osobę petenta, tytuł wynalazku i wzywał zainteresowanych do ewentualnych protestów oraz uwag. Druga istotna zmiana odnosiła się do wynagradzania szkód i wydania niesłusznego wzbogacenia wskutek korzystania z nieważnego patentu. Sejm stanął co do tej kwestii na stanowisku, iż posiadacz patentu, gdy w następstwie okazało się, że patent stanowił naśladownictwo lub powtórzenie, winien wydać niesłusznego wzbogacenie z trzech ostatnich lat właścicielowi prawa starszego, choćby działał on w dobrej wierze i opierał się na udzielonym mu patencie. Ponieważ, z uwagi na względną tylko ocenę patentu przez Urząd, sytuacje takie mogły zdarzać się często, Senat żądał, aby odpowiedzialność za wyrządzoną szkodę następowała pod warunkami i według zasad prawa cywilnego oraz handlowego. Senat zajął poza tym negatywne stanowisko w kwestii upoważnienia Rady Ministrów do zmiany nie tylko sposobu, ale i wysokości opłat. Senatorowie uchwaliли także wiele poprawek merytorycznych, redakcyjnych, jak również kilkadziesiąt poprawek stylistycznych⁷⁷.

Zmiany wprowadzone przez Senat stały się – od drugiej połowy października do pierwszej połowy listopada 1923 r. – przedmiotem obrad Sejmowej Komisji Przemysłowo-Handlowej, która powołała ze swego grona podkomisję, mającą na celu jak najdokładniejsze zbadanie celowości poprawek zaproponowanych przez Senat. W obszernym sprawozdaniu Komisji Przemysłowo-Handlowej, z 22 listopada tegoż roku, podpisanym przez przewodniczącego Komisji Andrzeja Wierzbickiego i poła

⁷⁶ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*, łam XXIX/19-20.

⁷⁷ Por. P. Drzewiecki, *Ustawa patentowa w Sejmie*, „Kurier Warszawski” 1923, R. 103, nr 299, s. 11-12; E.S. Mieroszewicz, *op. cit.*, s. 18-19.

sprawozdawcę Edmunda Trepkę, wyszczególniono zmiany ogólne wprowadzone przez Senat do całości ustawy, a dotyczące wyrazów i zwrotów obcych lub nietrafnych oraz brzmienie poszczególnych przepisów, zaproponowane przez Sejm i przez Senat, wraz ze stanowiskiem Komisji o ich przyjęciu lub odrzuceniu. Zwrócić należy uwagę, że Komisja ponownie wypowiedziała się przeciwko wprowadzeniu postępowania wywoławczego i utrzymała uchwalone przez Sejm brzmienie przepisów dotyczących niesłusznego wzbogacenia. Uwzględniła ona natomiast wiele wprowadzonych przez Senat poprawek o mniejszym znaczeniu, nie godząc się jednak na wprowadzenie do przedmiotowej ustawy przepisów o grupach uposażenia służbowego urzędników Urzędu Patentowego i proponując przyjęcie rezolucji wzywającej rząd do wydania odpowiedniej regulacji prawnej w tym zakresie⁷⁸. Próbowano przy tym chyba uniknąć konfliktu z Senatem, toteż podkomisja powołała w charakterze rzeczoznawców senatorów Bruna i Balińskiego. We wskazanym powyżej sprawozdaniu czytamy nawet, że: „Wspólne obrady doprowadziły do zupełnego uzgodnienia poglądów, z drobnymi wyjątkami, między podkomisją a reprezentantami Senatu”⁷⁹. Ta ocena sytuacji, o czym dalej, była jednak nader optymistyczna⁸⁰.

Na plenarne posiedzenie Sejmu sprawa wpłynęła 5 lutego 1924 r. Referował poseł Trepka, przedstawiając stanowisko Komisji Przemysłowo-Handlowej. W krótkiej dyskusji głos zabrał tylko poseł Adam Chełmoński, po czym w głosowaniu *en bloc* Sejm zaakceptował wszystkie wnioski wskazanej Komisji co do przyjęcia, ewentualnie zaś odrzucenia zmian wprowadzonych przez Senat, z jednym wszak wyjątkiem⁸¹. Przyjęto również wskazaną już rezolucję dotyczącą kwestii uposażenia służbowego urzędników Urzędu Patentowego⁸². Uchwalona przez Sejm ustawa z 5 lutego 1924 r. weszła w życie 10 kwietnia tegoż roku⁸³.

⁷⁸ „Wysoki Sejm uchwalić raczy: wzywa się Rząd, aby zgodnie z art. 17 ustawy z dn. 17 lutego 1922 r. o państwowej służbie cywilnej (Dz. U. Nr 21 poz. 164) zapewnił osobom, zajmującym stanowiska radców w Urzędzie Patentowym Rz.P., do których przywiązane są obecne pobory służbowe VI (szóstego) stopnia, możliwość przechodzenia na tymże stanowisku do V (piątego) stopnia służbowego”; szerzej: *Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej nr 885 z 1923 r. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o uchwalonej przez Sejm ustawie o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych i o zmianach przez Senat w niej dokonanych* (Druki sejmowe Nr 493 i 605 i druk senacki Nr 9), s. 17-44.

⁷⁹ *Ibidem*, s. 17.

⁸⁰ Formalnie marszałek Senatu wystąpił tylko do marszałka Sejmu z pismem informującym o niedopatrzeniach w konkluzji senatu, które należało sprostować; zob. *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 38 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 28 listopada 1923 r.*, łam 1.

⁸¹ Chodziło o art. 17, któremu Senat nadał następujące brzmienie: „Prawo do patentu, na patencie i z patentu jest dziedziczne i może przechodzić w całości lub częściowo w drodze spadku albo zapisu testamentowego. Spadkobierca lub zapisobierca powinien nabycie prawa zgłosić do rejestru patentowego”. Komisja Przemysłowo-Handlowa zaakceptowała tę poprawkę Senatu, ale Sejm przywrócił pierwotne brzmienie tego przepisu: „Prawo do patentu jest dziedziczne. Dziedzic powinien nabycie prawa zgłosić w celu wpisania do rejestru”.

⁸² *Sprawozdanie stenograficzne z 96 Posiedzenie Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 lutego 1924 r.*, s. 29-36.

⁸³ Dz. U. z 1924 r. Nr 31, poz. 306 ze zm.; zob. też Z. Brem, *Novelle zum Patentgesetz*, „Zeitschrift für Ostrecht”, 1. Jahrgang, August/September 1927, Heft 5/6, s. 749-752. A. Chełmoński, *Przegląd ustawodawstwa cywilnego i handlowego*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1925, R. I, s. 274-275.

Projekt przeszedł więc w parlamencie trudną drogę, a niezadowolenie członków Senatu towarzyszyło mu do samego końca⁸⁴. Wywołane w parlamencie poruszenie opinii politycznej w niczym nie umniejsza jednak faktu, że uchwalona ustawa była wybitnym osiągnięciem legislacyjnym. Nie tylko poseł Chełmoński podkreślał, iż jej projekt „wzorowo opracowany został przez znakomitego znawcę tego przedmiotu” prof. Zolla⁸⁵, bo także Komisja Kodyfikacyjna z dumą wskazywała, że powstał on w jej gronie⁸⁶.

5. Zwalczanie nieuczciwej konkurencji

Przez kilka pierwszych lat po odzyskaniu niepodległości ani Komisja Kodyfikacyjna, ani rząd, ani parlament nie podjęły prac nad ustawą o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji⁸⁷.

⁸⁴ O kulisach tej sprawy poinformował publicznie w zwięzłych słowach poseł, adwokat Adam Chełmoński:

„Sejm przyjął projekt prof. Zolla z nader nieznacznymi zmianami. Natomiast w Senacie projekt uchwalony przez Sejm spotkał się z dużym sprzeciwem. Wspomniane wyżej podstawowe zasady zostały zakwestionowane i wprowadzono cały szereg zmian z tego stanowiska wynikających. Gdy atoli projekt wrócił do Sejmu Komisja Przemysłowo-Handlowa, a następnie i plenium poprawki Senatu tego charakteru odrzuciły, uważając w dalszym ciągu, iż zasady projektu prof. Zolla nie powinny ulec zmianom. I wydawałoby się, że wszystko jest w jak największym porządku [...] lecz odnośna Komisja Senatu uznała, że ją zlekceważono. Niezależnie od kierunków politycznych, reprezentowanych przez poszczególnych senatorów, posypały się ich protesty i omal, że nie przyszło do konfliktu pomiędzy Sejmem i Senatem. Burza została zażegnana w ten sposób, iż uznano za pożądane, aby członkowie komisji senackich porozumiewali się w podobnych sprawach z członkami komisji sejmowych”; A. Chełmoński, *Przegląd...*, s. 274 -275.

Prof. Adam Chełmoński pomagał również Fryderykowi Zollowi odeprzeć pewne zarzuty, pojawiające się w Komisji Przemysłowo-Handlowej Sejmu, jak choćby co do przepisów o przymusie wykonywania opatentowanych wynalazków. Uderzały one *ad personam* w Zolla, który miał podobno wykazywać mentalność byłego austriackiego poddanego, wprowadzając te przepisy policyjne. Zoll boleśnie to odczuł i potem – z perspektywy czasu – w napisanych podczas II wojny światowej wspomnieniach stwierdzał, iż zarzuty te „[...] świadczyły o nader niskim poziomie intelektualnym niektórych członków naszego suwerennego Sejmu”; (F. Zoll), *Wspomnienia...*, s. 333.

⁸⁵ A. Chełmoński, *Przegląd...*, s. 274.

⁸⁶ Podkreślał to w swym sprawozdaniu z działalności Komisji Kodyfikacyjnej za rok 1926, wygłoszonym na posiedzeniu połączonych komisji prawniczych Sejmu i Senatu w dniu 21 marca 1927 r., pod przewodnictwem Marszałka Sejmu RP, jej prezydent prof. Franciszek Xawery Fierich; *Sprawozdanie Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej wygłoszone na posiedzeniu połączonych komisji prawniczych Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej w dniu 21 marca 1927*, [w:] *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny*. t. I, z. 10, Warszawa 1927, s. 270 i 271.

⁸⁷ Dopiero na początku 1925 r. Ministerstwo Sprawiedliwości przedstawiło projekt ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, wzorowany – z niewielkimi odchyleniami – na austriackiej ustawie z dnia 26 września 1923 r., która pod względem treści zbliżona była do niemieckiej ustawy z 7 czerwca 1909 r., a ponadto wykorzystwała doświadczenia płynące z praktyki niemieckich sądów. Ten projekt ministerialny miał zostać w najszybszym możliwym czasie, w związku ze wskazanym już traktatem handlowym z Francją, złożony parlamentowi do uchwalenia, do czego jednak nie doszło. Z uwagi na fakt, że projekt Ministerstwa Sprawiedliwości stanowił jedynie naśladownictwo wzorów austriacko-niemieckich, Sekcja Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej jednocześnie zajęła się tą

Z początkiem 1926 r. rząd zwrócił się z pilnym życzeniem do wspomnianego już Fryderyka Zolla, aby przedstawił on projekt odpowiedniej ustawy. Ten zaś zaproponował uregulowanie zwalczania nieuczciwej konkurencji wraz z bardziej ogólnym zagadnieniem „prawa na przedsiębiorstwie” w jednym akcie prawnym. W połowie marca 1926 r. Zoll przesłał gotowy projekt zatytułowany „Ustawa o prawach na przedsiębiorstwach i o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji”, składający się z 43 artykułów, z motywami, prezesowi Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej prof. Aleksandrowi Dolińskiemu⁸⁸.

W części projektu dotyczącej ochrony praw przedsiębiorcy, dla której Sekcja przyjęła intytulację „ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji”, poczyniono liczne, ale mało istotne zmiany⁸⁹. Uchwalony w pierwszym czytaniu projekt Sekcja Prawa Handlowego, z uwagi na pilny charakter sprawy, postanowiła przesłać Sejmowi, za pośrednictwem Ministra Sprawiedliwości, którą to funkcję pełnił wówczas Stefan Piechocki⁹⁰. Rada Ministrów, 30 kwietnia 1926 r., podczas dwudziestego siódmego posiedzenia, podjęła uchwałę o przyjęciu projektu przedmiotowej ustawy, opracowanej przez Komisję Kodyfikacyjną⁹¹. Rząd nie dokonał już w tym projekcie żadnych zmian i przedłożył go Sejmowi 7 maja tegoż roku, wraz z uzasadnieniem ogólnym i do poszczególnych artykułów, napisanym przez Fryderyka Zolla, jako wniosek nagły⁹².

sprawą, a odpowiedni projekt do końca marca 1925 r. miał przedłożyć Sekcji referent Zoll; historia ustawy: L. Górnicki, *Zwalczanie nieuczciwej konkurencji*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. R. Jastrzębski, Warszawa 2019, s. 274 i n. i tam podana literatura; *idem*, *Koncepcja prawa na przedsiębiorstwie Fryderyka Zolla*, [w:] *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin*, komitet redakcyjny: A. Lityński, M. Mikołajczyk, T. Adamczyk, A. Drogoń, W. Organiściak, Katowice-Kraków 2009, s. 215-216; A. Kraus, F. Zoll, *Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Poznań 1929, s. 1-13; T. Dolata, *Geneza ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 2 sierpnia 1926 roku*, *Acta Universitatis Wratislaviensis* No 2620, „Prawo. Studia Historycznoprawne” 2004, t. CCXC, s. 264-266; *idem*, *The fight against unfair competition in Poland in the years 1918-1939*, „Wrocław Review of Law, Administration & Economics” 2012, t. 2, nr 1, s. 20-21.

⁸⁸ Projekt rozpatrywano na posiedzeniach Sekcji Prawa Handlowego we Lwowie w dniach od 8 do 16 kwietnia 1926 r., którym przewodniczył Aleksander Doliński, zaś funkcję kontrreferenta pełnił Tadeusz Dziurzyński. W zakresie dotyczącym przepisów karnych do udziału w obradach zaproszono Juliusza Makarewicza. Ze względu na to, że Sekcja musiała zakończyć swe prace w przeciągu jednego tygodnia, a część pierwsza projektu, dotycząca praw na przedsiębiorstwach, jak stwierdzono w toku obrad, nie była jeszcze w pełni dopracowana, nie uchwaliła ona projektu jako całości, pozostawiając, za zgodą Zolla, tę pierwszą część do późniejszej szczegółowej dyskusji, w trakcie obrad nad kodeksem handlowym.

⁸⁹ A. Kraus, F. Zoll, *op. cit.*, s. 5.

⁹⁰ *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny*, t. I, z. 9, Warszawa 1927, s. 246-247.

⁹¹ *Projekt ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Prezydium Rady Ministrów, t. 33, k. 284-287; *Protokół 27-go posiedzenia Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 kwietnia 1926 r.*, AAN, PRM, k. 242-247. Zastrzeżono, że ewentualne poprawki uzgodnić mieli między sobą Minister Spraw Wewnętrznych z Ministrem Rolnictwa i Dóbr Państwowych oraz zainteresowani ministrowie bezpośrednio z Ministrem Sprawiedliwości.

⁹² *Projekt ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I*, Druk Sejmu Ustawodawczego Nr 2448, z dnia 7 maja 1926 r.

Pierwsze czytanie projektu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji odbyło się 25 czerwca 1926 r. Nikt nie zapisał się do głosu i projekt został odesłany do Sejmowej Komisji Prawniczej⁹³. Posiedzenie Sejmu RP, którego porządek dzienny przewidywał debatę nad sprawozdaniem Sejmowej Komisji Prawniczej o projekcie ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji, odbyło się 1 lipca tegoż roku. Poprawki tejże Komisji referował Adam Chełmoński⁹⁴. Zwrócił on uwagę na to, iż w Komisji Prawniczej pewne wątpliwości wywołały dwie kwestie. Po pierwsze, co do art. 3 ustawy, który regulował czyny zmierzające do wyrządzenia szkody w sile atrakcyjnej przedsiębiorstwa, do zmniejszenia jej w sposób sprzeciwiający się dobrym obyczajom, tj. uczciwości kupieckiej, poseł Wiśniewski był zdania, że należało w tym artykule dodać jeszcze to, iż za nieuczciwą konkurencję będzie uważane również podmawianie do niszczenia urządzeń cudzego przedsiębiorstwa. Jednakże Komisja Prawnicza wyszła z założenia, że dostateczną ochronę dawały tu ogólne przepisy prawa cywilnego, a także prawa karnego. Wątpliwości, odrzucone jednak przez Komisję Prawniczą, wywołało też wyrażenie „na wnioszek”, użyte w art. 2 ust. 2, odnoszącym się do sytuacji, gdy przedsiębiorstwo konkurenta jest identyczne z przedsiębiorstwem poszkodowanego (art. 2 u.z.n.k.)⁹⁵. Ponadto używany w projekcie ustawy wyraz „Polska” zastąpiono urzędową nazwą „Rzeczpospolita Polska” i poprawiono omyłki drukarskie. Poseł Chełmoński wniósł następnie o przyjęcie ustawy, jednak posłowie Emil Sommerstein, Maksymilian Hartglas i Szymon Feldman zgłosili jeszcze poprawki. Poseł Sommerstein wniósł o skreślenie art. 15 projektu ustawy, dotyczącego upoważnienia Rady Ministrów do wydania przepisów dotyczących zatrzymania towarów na granicy, z kolei poseł Hartglas wskazywał, iż ustawa pominęła zwalczanie konkurentów za pomocą publicznego nawoływania do niezawierania z nimi transakcji, natomiast poseł Feldman zgłosił trzy poprawki: jedną, językową do art. 1, następną, do końcowej części art. 2⁹⁶

⁹³ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 288 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 25 czerwca 1926 r.*, łam 6.

⁹⁴ Wyszczególnienie poprawek Sejmowej Komisji Prawniczej znalazło się w doręczonej posłom odbitce roneo Nr 272.

⁹⁵ Poseł Chełmoński: „Chodzi o wypadki, kiedy używane oznaczenia przedsiębiorstw mogą wywołać pomieszanie jednego przedsiębiorstwa z drugim. Otóż ust. 2 mówi o tych wypadkach, kiedy dwie osoby, mające to samo nazwisko, używają nazwiska tego na oznaczenie swych przedsiębiorstw. W ust. 2 art. 2 powiedziano, że sąd na wniosek późniejszego użytkownika oznaczenia może wedle uznania nakazać umieszczenie dodatków, usuwających obawę wprowadzenia w błąd odbiorcy. Otóż powstała tu wątpliwość, czy wyrażenie «na wnioszek» nie będzie rozumiane zawsze jako powództwo wzajemne. Komisja Prawnicza stanęła na stanowisku, że wyrażenie to większych wątpliwości nie narządza i że wyrażenie «wniosek» streszcza się w tem, że bez powództwa wzajemnego, tylko po wysłuchaniu wniosków stron sąd będzie mógł tego rodzaju dodatki umieścić”; *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 289 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 1 lipca 1926 r.*, łam 26.

⁹⁶ Ostatniemu zdaniu zamierzał on nadać brzmienie: „Jednak i ten, który później zaczął używać tych oznaczeń, może bądź przez postawienie wniosku w toku sporu, bądź też przez wytoczenie powództwa wzajemnego, lub też w drodze osobnego sporu żądać, aby nakazano przedsiębiorcy, który w pierw oznaczenia używał, umieszczenie dodatków, usuwających obawę wprowadzenia w błąd odbiorców”; *ibidem*, łam 28.

i ostatnią popierającą wniosek mniejszości o skreślenie art. 7, zawierającego upoważnienie dla Rady Ministrów do wydania przepisów szczegółowych odnoszących się do sprzedaży pewnych towarów w handlu detalicznym⁹⁷. Zdecydowanie przeciwko zgłoszonym przez tych posłów poprawkom wypowiedział się poseł sprawozdawca Adam Chełmoński i Sejm kolejno odrzucił je większością głosów. Ustawa została przyjęta w drugim czytaniu, zgodnie z wnioskiem Sejmowej Komisji Prawniczej o przyjęcie projektu Komisji Kodyfikacyjnej, ze wskazanymi już kilkoma niewielkimi zmianami, który przedstawił Adam Chełmoński. Na skutek sprzeciwu posła Maksymiliana Hartgłasa nie doszło jednak tego dnia do trzeciego czytania projektu⁹⁸.

Trzecie czytanie odbyło się w związku z powyższym na posiedzeniu Sejmu 5 lipca tegoż roku. Nikt nie zapisał się do głosu, toteż od razu przystąpiono do głosowania nad poprawkami, które ponownie wysunęli posłowie Szymon Feldman i Maksymilian Hartglas⁹⁹. Poprawki Feldmana do art. 1 i 2 ustawy zostały odrzucone, podobnie też Sejm odrzucił poprawki Hartgłasa do art. 3, do art. 9 o podawaniu nieprawdziwych wiadomości o przedsiębiorstwie lub przedsiębiorcy, do art. 15 – co do mocy obowiązującej innych ustaw oraz do art. 16, ale przyjął jego poprawkę dotyczącą skreślenia art. 7 ustawy¹⁰⁰.

W Senacie, na posiedzeniu 23 lipca tegoż roku, zaakceptowano wiele poprawek zaproponowanych przez Senacką Komisję Prawniczą do projektu ustawy¹⁰¹. Sprawozdawcą był senator Aleksander Jackowski, który przedstawił i uzasadnił najpierw proponowane zmiany co do sankcji karnych w projekcie ustawy, począwszy od przywrócenia art. 7 (w zaproponowanej nowej numeracji art. 6), który – o czym była mowa powyżej – w trzecim czytaniu w Sejmie został odrzucony na skutek wniosku mniejszości, co Senacka Komisja Prawnicza uznała za szkodliwe dla interesów nabywców, dalej senator Jackowski wskazał na dopisanie przez Komisję Prawniczą do art. 9 (dawniej 10) nowego ustępu, przeciwko przekupywaniu osób przełożonych w przedsiębiorstwach za pomocą rozmaitych podarków w celu uzyskania lepszych warunków dla planowanej transakcji oraz na inne zmiany w tym artykule, jak wyraźnie zastrzeżenie tej samej sankcji cywilnej dla poszkodowanego również w postępowaniu karnym, jak też dodanie, że skarga karna, wytoczona na skutek oskarżenia prywatnego, gdy interes prywatny został narażony na

⁹⁷ Art. 7. 1) „Rada Ministrów na wniosek Ministra Przemysłu i Handlu w porozumieniu z Ministrem Spraw Wewnętrznych może w drodze rozporządzenia, ogłoszonego w Dzienniku Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej, a z powołaniem się na niniejszy artykuł nakazać, by pewne towary sprzedawane w handlu detalicznym były tylko w przepisanych jednostkach ilościowych oraz przy uwidocznieniu ich ilości (wagi, miary, liczby), jakości i miejsca pochodzenia.

2) Nie stosujący się do takich zakazów karani będą grzywną do 600 złotych lub aresztem do dni 3, lub obu karami łącznie”.

⁹⁸ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 289 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 1 lipca 1926 r.*, łam 24-31.

⁹⁹ Poprawki doręczono posłom w odbitce roneo Nr 274.

¹⁰⁰ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 290 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 lipca 1926 r.*, łam 6-7.

¹⁰¹ Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej zamieszczone zostało w doręczonej posłom odbitce roneo Nr 436.

szkodę, może być zawsze cofnięta za zgodą obu stron. Niewielką poprawkę Komisja Prawnicza uważała za właściwe wnieść ponadto do art. 7 (wcześniej 8)¹⁰². Z kolei co do roszczeń cywilnoprawnych, to – nie licząc retuszu w art. 4 projektu ustawy¹⁰³ – pewne zmiany redakcyjne wprowadzono do art. 1, który definiował w ogólności czyny zmierzające do przywłaszczenia sobie cudzej siły atrakcyjnej¹⁰⁴ oraz poprawki do art. 3, wymierzonego w konkurenta, który szkodzi przedsiębiorcy przez czyny sprzeczne z obowiązującymi przepisami albo z dobrymi obyczajami (uczciwością kupiecką)¹⁰⁵. Drobne modyfikacje objęły poza tym przepisy dotyczące zakresu przedmiotowego i podmiotowego ustawy, mocy obowiązującej innych ustaw, zatrzymywania towarów na granicy oraz czasu wejścia w życie ustawy¹⁰⁶. Głos zabrał następnie senator Aleksander Adelman, który wskazał na konieczność modyfikacji art. 6 (wcześniej 7), którą to poprawkę później w głosowaniu przyjęto¹⁰⁷, po nim – senator Michał Ringel, domagający się uzupełnienia art. 3 i 8 (wcześniej 9), ale jego propozycja została przez Senat w głosowaniu odrzucona¹⁰⁸, wreszcie zaś

¹⁰² Zamiast nieważności z mocy prawa wskazanych tam umów, ich unieważnialność.

¹⁰³ W art. 4 ust. 3 Komisja Prawnicza wprowadziła zamiast „wydać” zwrot – „wydawać”.

¹⁰⁴ W art. 1 ust. 2, gdzie stwierdzano, że pokrzywdzony może otrzymać zadośćuczynienie przez ogłoszenie wyroku lub przez odpowiednią deklarację publiczną, Komisja Prawnicza uważała za właściwe skreślić wyrazy: „przez odpowiednią deklarację publiczną”, poza tym w ostatnim zdaniu dokonała zamiany słów: „naruszenia umyślnego” przez wyrażenie przez „istnienia złego zamiaru”, by w ten sposób „nie było żadnych wątpliwości ani rozbieżności w wyrokowaniu”, zaś w ust. 3 tegoż artykułu Komisja Prawnicza zaproponowała dodanie ustępu, że odpowiedzialność współdziałających jest solidarna z przedsiębiorcą.

¹⁰⁵ Aleksander Jackowski: „W art. 3 na końcu jest powiedziane, że kto szkodzi przedsiębiorcy, ten ma tak odpowiadać, jak odpowiada się wtenczas, kiedy podsuwa się towar swój zamiast cudzego, to jest tak, jak postanawia art. 1. Otóż art. 3 powołuje się na taką samą odpowiedzialność, ale przy wyliczeniu tej odpowiedzialności opuszczony został punkt 3 art. 1. Tymczasem przecież szkodenie może mieć też wspólność, i dlatego Komisja Prawnicza uważała, że należy współwinnych szkodenia postawić w takich samych warunkach, w jakich stawia ich art. 1. a więc, żeby byli również odpowiedzialni i to odpowiedzialni solidarnie. Z tych względów postanowiono opuścić ostatnie wyrazy ust. 2 i 4, co da ten rezultat, że odpowiedzialność osób, przekraczających art. 3, jak i osób, przekraczających art. 1 będzie jednakowa”. Poprawiony został ponadto pewien błąd drukarski; *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 134 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 23 lipca 1926 r.*, łąm 46.

¹⁰⁶ W art. 11 (wcześniej 12) odnoszącym się do zakresu przedmiotowego i podmiotowego ustawy dokonano zmiany podyktowanej wymogami *elegantia iuris*, w art. 12 (wcześniej 13) dotyczącym stosunków międzynarodowych zaproponowano, by korzystanie z przepisów ustawy przez cudzoziemców regulowały umowy i konwencje międzynarodowe, w art. 13 (wcześniej 14) postanowiono, aby wyraźnie wskazać, że z chwilą ogłoszenia nowej ustawy ustaje moc obowiązująca niemieckiej ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z dnia 7 czerwca 1909 r., art. 14 (wcześniej 15), regulującym zatrzymywanie towarów na granicy, doprecyzowano nieco treść, w art. 18 zmieniono czas wejścia w życie ustawy z 14 dni po jej ogłoszeniu, na 30 dni.

¹⁰⁷ Aleksander Adelman: „[...] proponuję poprawkę, żeby do tego artykułu wpisać co następuje: pozostawić wniosek Komisji aż do słów «łącznie, a z powołaniem się na niniejszy artykuł nakazać, by pewno towary, sprzedawane w handlu detalicznym były wytwarzane tylko w przepisanych jednostkach ilościowych oraz przy uwidocznieniu ich ilości, (wagi, miary liczby), jakości i miejsca pochodzenia». Ostatnich kilka słów: «albo przedsiębiorstwa w którym je wytworzono», to trzeba wykreślić”; *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 134 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 23 lipca 1926 r.*, łąm 52.

¹⁰⁸ W obu wskazanych artykułach zmierzał on wprowadzić uzupełnienie: „[...] po słowach: «przez rozszerzanie nieprawdziwych wiadomości o przedsiębiorstwie» dodać «i przez nawoływanie publiczne

wystąpił senator Średniawski z wnioskiem o odesłanie projektu do Senackiej Komisji Prawniczej, w celu doprecyzowania przepisów związanych z fałszowaniem towarów, jednak i ten wniosek w głosowaniu upadł. Niewątpliwie na taki wynik głosowania, co dotyczyło również poprawek Michała Ringela, wpłynęła odpowiedź udzielona przez sprawozdawcę Aleksandra Jackowskiego¹⁰⁹.

Dnia 2 sierpnia Sejm rozpatrywał sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej o poprawkach Senatu do projektu ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji¹¹⁰, które przedstawił poseł sprawozdawca Adam Chełmoński, przy czym tylko dwie z nich uzasadniał. Wskazana Komisja proponowała przyjęcie poprawek do art. 1, 3, 4, 6, z niewielką zmianą¹¹¹, 7, 9, ale wraz z uzupełnieniem¹¹², do art. 14 i częściowo do art. 17¹¹³, natomiast za odrzuceniem poprawek Senatu art. 11 i 12 projektu. Jednogłośnie zaaprobowano stanowisko Sejmowej Komisji Prawniczej co do art. 1, 3, 4, 7, 9, 11, 12, 14 i 17, a także co do wprowadzonego przez Senat dodatku do art. 6, jednak Sejm nie poparł w głosowaniu poglądu tejże Komisji dotyczącego celowości odrzucenia słowa „wytwarzano”¹¹⁴. Uchwalona przez parlament ustawa w efekcie niewiele różniła się od projektu Komisji Kodyfikacyjnej¹¹⁵.

do niezawierania transakcji z pewnym przedsiębiorstwem lub pewną kategorią przedsiębiorstw»”; *ibidem*, tam 52-53.

¹⁰⁹ Szerzej: *ibidem*, tam 38-58.

¹¹⁰ Posłowie otrzymali poprawki Senatu w odbitce roneo Nr 289.

¹¹¹ Warto przypomnieć, że chodziło tu o upoważnienie do wydawania w drodze rozporządzeń przepisów dotyczących sposobu sprzedaży rozmaitych artykułów w handlu detalicznym, które to postanowienia skreślił Sejm. W projekcie rządowym przyznane ono było Ministrowi Przemysłu i Handlu, zaś Senat dla uzyskania większej gwarancji przekazał to prawo Radzie Ministrów. Sejmowa Komisja Prawnicza wypowiedziała się za przyjęciem tego artykułu, jednak z wyjątkiem wyrazu „wytwarzane” i usunięciem przecinka po wyrazach „sprzedawane w handlu detalicznym”. Jak wyjaśniał Adam Chełmoński: „Komisja Prawnicza wypowiedziała się za przyjęciem tego artykułu, jedynie wprowadzając zmianę, żeby zamiast konstrukcji Senatu, która upoważnia Rząd do wydawania rozporządzeń, odnośnie do wytwarzania towaru, dać konstrukcję proponowaną przez Komisję Prawniczą, która nadaje to prawo co do sprzedaży towaru”; *Sprawozdanie o poprawkach Senatu do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 2 lipca 1926 r.*, tam 11.

¹¹² Dotyczył on wprowadzonej przez Senat poprawki, która zwalczała nieuczciwą konkurencję w postaci przekupywania kierowników i pełnomocników przedsiębiorstwa dla uzyskania bardziej korzystnych umów kupna lub sprzedaży. Sejmowa Komisja Prawnicza, jakkolwiek wychodziła z założenia, że skutki prywatnoprawne zostały już przewidziane w części pierwszej tego artykułu, uznała jednak, iż należy podkreślić, że do wykroczeń, do których miały zastosowane represje karne, należało również zastosowana represję cywilną, w postaci tego odszkodowania, na które wskazywał art. 1 ust. 2.

¹¹³ Sejmowa Komisja Prawnicza odrzuciła pierwszą część tego artykułu, to znaczy, żeby liczbę 14 zastąpić przez 30, natomiast opowiedziała się za przyjęciem części drugiej, to znaczy zniesieniem wskazanej już niemieckiej ustawy z dnia 7 czerwca 1909 r., jednocześnie z wejściem w życie przedmiotowej polskiej ustawy.

¹¹⁴ Bliżej: *Sprawozdanie o poprawkach Senatu do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 2 lipca 1926 r.*, tam 10-13.

¹¹⁵ Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 1926 r. Nr 96, poz. 559; tekst jednolity: Dz. U. z 1930 r. Nr 56, poz. 467).

6. Prawo wekslowe

W związku z przeprowadzonym ujednoliceniem prawa wekslowego na międzynarodowej konferencji w Genewie, która odbywała się od 13 maja do 7 czerwca 1930 r., z udziałem 32 państw, w tym Polski¹¹⁶, ustawodawca II RP musiał uzgodnić dotychczasowy stan prawny, oparty na rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 14 listopada 1924 r. o prawie wekslowym (Dz. U. z 1924 r. Nr 100, poz. 926), przygotowanym niegdyś w Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, głównie przez profesora Aleksandra Dolińskiego, przy współudziale koreferenta adwokata Marka Kuratowa-Kuratowskiego, ze wspomnianą konwencją genewską z 1930 r. Podczas tej konferencji uchwalono trzy konwencje, z których pierwsza zobowiązywała kontrahentów do wprowadzenia u siebie jednolitej ustawy wekslowej, załączonej do konwencji (załącznik nr 1), z zastrzeżeniem tzw. rezerwatów, umożliwiających swobodne regulowanie pewnych kwestii. Druga z kolei konwencja zawierała postanowienia w zakresie kolizji ustaw, zaś trzecia podejmowała kwestie związane z opłatami stemplowymi od weksli.

Zadanie ujednolicenia polskiego prawa wekslowego powierzono Podkomisji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej, w której referent Stanisław Wróblewski przygotował projekt, mający formalnie postać nowej ustawy. Nie opublikowano go jednak w oficjalnych wydawnictwach Komisji Kodyfikacyjnej¹¹⁷.

Ministerstwo Sprawiedliwości wprowadziło w tym projekcie pewne zmiany związane z dostosowaniem go do wydanych w tym czasie aktów kodyfikacyjnych, a zwłaszcza kodeksu zobowiązań, kodeksu handlowego oraz prawa upadłościowego i układowego, a następnie na podstawie uchwały Rady Ministrów z 7 lutego 1936 r.

¹¹⁶ Zob. J. Namitkiewicz, *Konferencja genewska w sprawie ujednolajnienia prawa wekslowego*, „Głos Sądownictwa” 1930, R. II, nr 10, s. 700-704; *idem*, *Konferencja międzynarodowa genewska w sprawie ujednolajnienia prawa wekslowego*, Warszawa 1931 (odb. z PPH 1931, R. VII, nr 3); *idem*, *Nowe prawo wekslowe*, „Przegląd Notarialny” 1936, R. XV, s. 283-288; J. Sułkowski, *W sprawie unifikacji prawa wekslowego i czekowego*, Poznań 1930 (odb. z RPEiS 1930, R. X), s. 3 i n.; *idem*, *Unifikacja prawa wekslowego w państwach słowiańskich*, RPEiS 1933, R. XIII, z. 3, s. 109 i n.; R. Jastrzębski, *Na rozdrożach prawa wekslowego II Rzeczypospolitej*, [w:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie – idee – prawo*, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2003, s. 626 i tam podana literatura; *idem*, *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003; *idem*, *Prawo wekslowe i czekowe*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. R. Jastrzębski, Warszawa 2019, s. 508 i n.; S. Janczewski, *Prawo wekslowe i czekowe*, Warszawa 1994; L. Górnicki, *Działalność Stanisława...*, s. 113-115; zob. też W. Wedegis, *O przekształceniach polskiego systemu wekslowo-czekowego*, Warszawa 1937 (odbitka z PPH); *Prawo wekslowe [...] i prawo czekowe [...]*, oprac. i wyd. S. Kowalski, Lwów 1936; *Ewolucja instytucji polskiego prawa papierów wartościowych. W 80-lecie Prawa wekslowego z dnia 28 kwietnia 1936 r.*, red. J. Mojak, J. Widło, A. Żywicka, Lublin 2016.

¹¹⁷ Podkomisja Prawa Handlowego uchwaliła go w pierwszym czytaniu w dniach od 11-13 lipca 1932 r., zaś w drugim czytaniu 30 stycznia 1933 r. Po przyjęciu przez Kolegium Uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej 14 marca 1933 r. został on 21 marca tegoż roku złożony Ministrowi Sprawiedliwości w celu przedłożenia do realizacji ustawodawczej; L. Górnicki, *Organizacyjne zagadnienia kodyfikacji prawa handlowego w Komisji Kodyfikacyjnej RP (1919-1939)*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2501, „Prawo. Studia Historycznoprawne” 2003, t. CCLXXXV, s. 269; *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny*, t. I, z. 16, s. 55.

oraz pisma Ministra Sprawiedliwości z 8 lutego tegoż roku (Nr 1. C. 1710/31/13/36) został on, wraz z krótkim uzasadnieniem, złożony do Sejmu w celu realizacji ustawodawczej¹¹⁸.

W pierwszym czytaniu, na posiedzeniu Sejmu 21 lutego 1936 r., zgodnie z propozycją marszałka Stanisława Cara projekt ten skierowano do Sejmowej Komisji Prawniczej¹¹⁹, pod przewodnictwem Bohdana Podoskiego, która w celu jego szczegółowego rozpatrzenia powołała 4 marca 1936 r. osobną podkomisję. Podkomisja ta na posiedzeniach w dniach 5, 6, 10 i 11 marca tegoż roku rozważyła ten projekt przy udziale rzeczoznawców: prof. Adama Chełmońskiego, prezesa Wacława Fajansa i adw. Stanisława Schultza. Po przedstawieniu poprawek podkomisji przez sprawozdawcę Waleriana Zaklikę Sejmowa Komisja Prawnicza, która do pełnienia funkcji referenta powołała posła Ludwika Zakrockiego, na posiedzeniach 12 i 13 marca przyjęła projekt i wniosła do Sejmu o jego uchwalenie¹²⁰.

Na posiedzeniu Sejmu 17 marca tegoż roku, po złożeniu referatu przez posła Zakrockiego, poseł sprawozdawca Zaklika powołał się na pisemne sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej przedłożone Wysokiemu Sejmowi, zawierające dosłowne brzmienie artykułów projektu rządowego, które w tejże Komisji Prawniczej doznały zmian¹²¹. Zmiany te, poza sprostowaniem błędów drukarskich, odnosiły się przeważnie do kwestii natury stylistycznej, zmierzały do dokładniejszego i poprawnego sprecyzowania przepisów prawnych, a jedynie niektóre z nich dotyczyły istotnej treści norm prawnych. I tak zwłaszcza poprawki wprowadzono w art. 43 projektu rządowego, który regulował to, że posiadacz weksla może wykonać zwrotne poszukiwanie już przed terminem płatności i odpowiednio w art. 44, dotyczącym kwestii związanych z zawiadomieniem o nieprzyjęciu lub niezapłaceniu weksla¹²², w art. 108 projektu, określającym sposób składania oświadczeń wekslowych przez osoby niepiśmienne lub niemogące pisać oraz nieumiejące lub niemogące czytać, jak również przyczyny przerwania i zawieszenia biegu przedawnienia roszczeń wekslowych¹²³, w art. 90 projektu (w sprawozdaniu Komisji art. 91) zawierającym

¹¹⁸ *Rządowy projekt ustawy Prawo wekslowe; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druk Nr 61.

¹¹⁹ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.; Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia z dnia 21 lutego 1936 r.*, s. 136.

¹²⁰ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo wekslowe (druk nr 61); Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druk Nr 106, s. 1.

¹²¹ Pełny wykaz zmian, wraz z wnioskami mniejszości – posła Włodzimierza Szczepańskiego (art. 75) i posła Kornela Krzeczunowicza (skreślenie całego tytułu II, art. 101-104); *ibidem*, s. 1-8.

¹²² Komisja uchwaliła w interesie rolnictwa uchylene możliwości wykonania zwrotnego poszukiwania przed terminem płatności w wypadkach otwarcia postępowania o udzielenie odroczenia wypłat. Analogiczną zmianę wprowadziła ona w ostatnim ustępie art. 44.

¹²³ Komisja skreśliła art. 108, umieszczając przepisy dotyczące przedawnienia w nowym, pierwszym ustępie art. 71, natomiast sprawę składania oświadczeń przez analfabetów uregulowała w nowo wprowadzonym art. 75 w sposób odmienny od proponowanego w projekcie rządowym. Poseł Zakrocki sprzeciwił się ze względów, które uważał za zasadnicze, postanowieniom art. 75 w brzmieniu uchwalonym przez Komisję i w związku z tym złożył referat. Poseł Włodzimierz Szczepański zgłosił do art. 75 wniosek mniejszości idący w kierunku utrzymania brzmienia pierwszej części art. 108

postanowienie, że w razie zapłaty sumy wekslowej do rąk organu sporządzającego protest koszty ponosi osoba, która zażądała protestu¹²⁴, a także w kilku innych przepisach¹²⁵. Komisja odrzuciła również wspomniane już wnioski posła Krzeczunowicza¹²⁶. Po swoim wystąpieniu poseł sprawozdawca Zaklika wniósł o uchwalenie bez zmian projektu ustawy w wersji przyjętej przez Sejmową Komisję Prawniczą¹²⁷.

Zgodnie z zarządzeniem marszałka Sejmu Stanisława Cara posłowie otrzymali możliwość zadawania krótkich pytań sprawozdawcy, z czego skorzystał Tadeusz Kopeć, następnie zaś marszałek otworzył dyskusję, oddając głos Włodzimierzowi Szczepańskiemu, który ponownie poparł swoje wnioski dotyczące ułatwienia składania oświadczenia woli przez analfabetów (niepiśmiennych) i pół-analfabetów (nieumiejących czytać) oraz opowiedział się za poprawkami zgłoszonymi przez posła Kornela Krzeczunowicza. Ostatni z wymienionych również zabrał głos – w trakcie zaś jego wystąpienia przewodnictwo objął wicemarszałek Bohdan Podoski – skupiając się na uzasadnieniu drugiej swojej poprawki i wskazaniu przyczyn, dla których cofnął on pierwszą zgłoszoną poprawkę. Po tym wystąpieniu wicemarszałek Podoski, zastąpiony wkrótce przez marszałka Cara, oddał głos Zakrockiemu, ten zaś przedstawił odmienną niż poseł Szczepański koncepcję i konstrukcję artykułu dotyczącego niepiśmiennych i nieumiejących czytać. Z kolei wiceminister Stefan Sieczkowski przedstawił pogląd Ministra Sprawiedliwości na poprawki wniesione do projektu rządowego, przy czym stwierdził: „Co się tyczy ogółu poprawek, to zgadzam się z nimi w zupełności; niektóre z nich nawet udoskonalają to dzieło, które już uważaliśmy za dość dobre, ale skoro może być jeszcze lepsze – to oczywiście niechże nim będzie!”¹²⁸. W kwestiach bardziej szczegółowych,

według projektu rządowego, a na wypadek odrzucenia tej poprawki, w kierunku utrzymania brzmienia uchwały podkomisji, jednak w imieniu Komisji poseł sprawozdawca nie udzielił poparcia takiemu rozwiązaniu.

¹²⁴ Postanowienie to proponowano zastąpić przepisem, iż koszty ponosi osoba, przeciw której zwrócony jest protest, co uznano za słuszne, gdyż to dłużnik jest w zwłoce, a więc on powinien ponosić koszty, a nie ten, który wykonuje swoje prawo protestu.

¹²⁵ Do art. 93 projektu rządowego (w sprawozdaniu komisji art. 94) dodano ustęp zezwalający na zniszczenie w czasie i w sposób, które określić miał Minister Sprawiedliwości, dokumentów dotyczących protestu po to, by nie tworzyć wiecznych archiwów, a z drugiej strony – aby dokumenty wekslowe nie były np. sprzedawane jako makulatura. W art. 95 projektu rządowego (w sprawozdaniu Komisji art. 96) zmieniono określenie czasokresu dwóch miesięcy na 60 dni, w celu uzgodnienia prawa wekslowego z przepisami kodeksu handlowego z 1934 r. Na skutek dokonania tej zmiany w art. 96 odpadła potrzeba utrzymania art. 107, który uległ skreśleniu. Skreślono również art. 106 projektu rządowego, który zawierał stwierdzenie, że pozostają w mocy przepisy dotyczące postępowania w sprawach wekslowych oraz opłat od weksli i protestu.

¹²⁶ Poseł Krzeczunowicz, nie mający *notabene* prawniczego wykształcenia, w razie odrzucenia wniosku o skreślenie całego tytułu II „Weksel własny” (art. 101-104), stawiał wniosek o dodanie do art. 102 ustępu: „Weksel własny niezupełny w chwili wystawienia, a uzupełniony niezgodnie z zawartym porozumieniem, nie stanowi zobowiązania wekslowego”, oraz o skreślenie w art. 103 ust. 2 wyrazów „o wekslu *in blanco*” (art. 10).

¹²⁷ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo wekslowe (Druki nr 61 i 106); Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936, s. 7-14.*

¹²⁸ *Ibidem*, s. 28.

to odrzucił on pierwszą poprawkę Włodzimierza Szczepańskiego i opowiedział się za drugą z nich, uznając ją za formułę kompromisową¹²⁹. Wyraził ponadto zadowolenie, że poseł Krzeczunowicz wycofał ze swego wniosku część pierwszą, o skreśleniu całego tytułu drugiego projektu i jednocześnie nie udzielił poparcia drugiej jego poprawce, gdyż sprowadzała by się ona do wyeliminowania z obrotu wekslowego weksli własnych, tzw. weksli *in blanco*¹³⁰. Następnie poseł Szczepański zgłosił poprawkę redakcyjną do swojego drugiego wniosku¹³¹, na co zgodził się poseł sprawozdawca Zaklika, który ponownie zabrał głos, wyrażając zdziwienie, że sprawa z pozoru tak drobna, dotycząca składania oświadczeń wekslowych przez analfabetów i półanalfabetów, wywołała tak ożywioną dyskusję, zarówno w podkomisji, w Sejmowej Komisji Prawniczej i na forum ogólnym, a na koniec raz jeszcze poparł wniosek o utrzymanie art. 75 w wersji uchwalonej w Komisji Prawniczej.

Po zamknięciu dyskusji przez marszałka przystąpiono do głosowania. Art. 1-74 przyjęto w brzmieniu zaproponowanym przez Komisję, ponieważ nie zostały do nich zgłoszone żadne poprawki, z propozycji zmian wniesionych przez posła Szczepańskiego do art. 75 upadła w głosowaniu poprawka główna, ale została uchwalona większością wskazana już powyżej poprawka ewentualna, w brzmieniu Komisji pozostawiono art. 76-101, bo nikt nie wnosił o dokonanie w nich zmian, upadły w głosowaniu poprawki posła Krzeczunowicza do art. 102 i 103, zaś w brzmieniu przyjętym przez Komisję utrzymały się art. od 104-112 ówczesnej wersji projektu. Po przegłosowaniu poprawek *en bloc* przyjęto większością projekt całej ustawy w drugim czytaniu, ale ze względu na poprawkę posła Szczepańskiego nie mogło się już na tym posiedzeniu odbyć trzecie czytanie ustawy¹³².

Trzecie czytanie projektu przeprowadzone zostało na posiedzeniu Sejmu 20 marca 1936 r. Sprawozdawca poseł Zaklika wniósł poprawkę do art. 75, zmierzającą do utrzymania go w brzmieniu nadanym przez Sejmową Komisję Prawniczą, a ewentualnie do dokonania zmian redakcyjnych w art. 103 projektu, związanym z przedmiotowym artykułem¹³³. W dyskusji uczestniczyli: wiceminister Stefan

¹²⁹ Poprawka ta miała takie brzmienie: „Podpisy na wekslu osób nieumiejących albo niemogących czytać lub pisać winny być poświadczane przez notariusza na wekslu lub na przedłużku. Notariusz obowiązany jest udzielać takim osobom wszelkich potrzebnych wyjaśnień, dotyczących strony prawnej weksla”.

¹³⁰ Wywód ten, zakończony oklaskami zebranych posłów, podsumowywał on następująco: „Rozumiem, że podobne tendencje do ograniczenia obiegu wekslowego będą jeszcze u nas pokutowały dopóty, dopóki będziemy uważali, że weksel jest cudownym środkiem wtedy, kiedy biorę pieniądze na weksel, ale jest wymysłem szatańskim, kiedy mam te pieniądze zwrócić. Zdaje mi się, że z tą teorią należy zerwać jak również z poglądem, że nadejście terminu, w którym trzeba wykupić swoje własne zobowiązanie wekslowe, jest dopustem Bożym”; *ibidem*, s. 31.

¹³¹ Chodziło o zmianę zwrotu: „Podpisy na wekslu” na słowa: „Oświadczenia wekslowe”.

¹³² *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo wekslowe (Druki Nr 61 i 106); Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936*, s. 14-33.

¹³³ Na wypadek gdyby jednak art. 75 utrzymał się w brzmieniu, uchwalonym w drugim czytaniu, poseł sprawozdawca wniósł poprawkę redakcyjną do art. 103, idącą w tym kierunku, aby w wierszu 12 słowa „sposobu uwierzytelniania podpisów osób niepiśmiennych lub niemogących pisać (art. 75)”

Sieczkowski, który wypowiedział się przeciw poprawce posła Zakliki, akceptując jedynie wskazane przez niego korekty redakcyjne, poseł Zinowij Mychajło Pełenśkyj (Zenobiusz Michał Pełeński), z mniejszości ukraińskiej, podtrzymujący z kolei w całej rozciągłości poprawkę posła sprawozdawcy, dalej Włodzimierz Szczepański, polemizujący z argumentami posłów Zakliki i Pełeńskiego, poseł Zakrocki, z dodatkową argumentacją oraz wyrazami poparcia dla brzmienia art. 75 uchwalonego w drugim czytaniu, wreszcie zaś poseł Wincenty Hyla, który w odniesieniu do niepiśmiennych chciał wprowadzić zaświadczenie wójta gminy. W głosowaniu artykuły 1-74 przyjęto w brzmieniu uchwalonym przez Sejm w drugim czytaniu, większość zaakceptowała poprawkę do art. 75, w związku z czym poprawka ewentualna upadła, a artykuły od 76-112 przeszły w brzmieniu uchwalonym przez Sejm w drugim czytaniu. Marszałek zarządził następnie głosowanie nad całością ustawy i przyjęto ją w trzecim czytaniu większością głosów¹³⁴.

Senacka Komisja Prawnicza, której przewodniczył dr Antoni Horbaczewski, a sprawozdawcą był twórca pierwotnego projektu Stanisław Wróblewski¹³⁵, na posiedzeniu 25 marca tegoż roku rekomendowała Senatowi przyjęcie ustawy z niewielkimi zmianami, głównie o charakterze redakcyjnym¹³⁶.

Na 15 posiedzeniu Senatu, 27 marca 1936 r., któremu przewodniczył marszałek Senatu Aleksander Prystor, w dłuższym wystąpieniu Stanisław Wróblewski przedstawił projekt i udział Polski w międzynarodowej unifikacji prawa wekslowego¹³⁷, wraz z uzasadnieniem zmian proponowanych przez Senacką Komisję

zastąpione zostały słowami „sposobu poświadczania oświadczeń wekslowych osób nieumiejących albo niemogących czytać lub pisać (art. 75)”. Była to zmiana redakcyjna, mająca na celu uzgodnienie stylistyczne art. 75 z art. 103 projektu.

¹³⁴ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne 22 posiedzenia w dniu z 20 marca 1936 r.*, s. 4-8; tekst uchwalonego projektu: *Projekt ustawy uchwalony przez Sejm (druki sejmowe nr 61 i 106). Ustawa - Prawo wekslowe; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36*, Druk Nr 35. Projekt liczył 112 artykułów.

¹³⁵ Skład Komisji Prawniczej Senatu: Przewodniczący dr Stanisław Wróblewski, zastępca przewodniczącego dr Antoni Horbaczewski, sekretarz Antoni Staniewicz; członkowie – dr Jerzy Barański, Zygmunt Beczkowicz, Bernard Chrzanowski, Tadeusz Dworakowski, prof. dr Stefan Ehrenkreutz, Ludwik Józef Ewert, dr Zygmunt Głowacki, Wojciech Gołuchowski, dr Witold Jeszke, prof. dr Wacław Makowski, Mikołaj Masłowski, Tadeusz Młodkowski, Tadeusz Petrażycki, Michał Róg, prof. dr Mojżesz Schorr, Stanisław Siedlecki, Konstanty Terlikowski; *Sejm i Senat 1935-1940. IV Kadencja*, oprac. SCRIP-TOR, Warszawa 1936, s. 459.

¹³⁶ Dotyczyły one art. 42, 43 (dodano ust. 2), 77 (skreślono ostatnie zdanie w ust. 2), 78, 108 (skreślenie) i zmiana numeracji artykułów (teraz projekt liczył 111 artykułów); *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy - Prawo wekslowe - uchwalonym przez Sejm w dniu 20 marca 1936 r.* (Druk senacki Nr 35); *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druk Nr 62.

¹³⁷ O udziale Polski, a zwłaszcza prof. Józefa Sułkowskiego, w międzynarodowej unifikacji prawa wekslowego mówił on: „Te narady odbywały się przez długi czas, brała w nich udział delegacja polska i miło mi tu stwierdzić, że delegacja polska odgrywała tam rolę bardzo wybitną. Jeden z uczonych polskich, prof. Sułkowski, został powołany do komitetu biegłych, któremu polecono wypracowanie projektu. W tym gronie ekspertów z jego głosem liczono się bardzo poważnie. Także na plenum delegacja polska potrafiła sobie wywalczyć duże znaczenie. Od razu wspomnę, że rezerwowe zastrzeżenia do przepisu art. 41 projektu zostały wywalczone przede wszystkim ogromnym wysiłkiem prof.

Prawniczą, na której posiedzeniach Stanisław Wróblewski, jako referent, także zgłosił kilka poprawek, a część z nich została przez tę Komisję przyjęta¹³⁸. Przedstawił on i uzasadnił zarówno potrzebę zmian, przede wszystkim redakcyjnych, w kilku artykułach (art. 42, 78, 109), jak i merytorycznych, dotyczących treści (art. 43 oraz 77). Zwłaszcza co do art. 43, regulującego możliwość zwrotnego poszukiwania posiadacza weksla, przeciw indosantom, wystawcy oraz innym dłużnikom wekslowym, sprawozdawca przyznał, co prawda, że należy skończyć z faworyzowaniem dłużników, to jednak uważał za nieracjonalną sytuację, gdy na żyranta przed terminem płatności spadała niespodziewanie odpowiedzialność, z zachowaniem wszelkich rygorów przewidzianych przepisami prawa¹³⁹. W art. 77, dotyczącym stosunków międzynarodowych, a opartym co do zasady na prawie ojczystym, Komisja wnosiła o skreślenie ostatniego zdania w ust. 2 po to, by zerwać z ciasnym egoizmem narodowym¹⁴⁰.

Po zakończonym oklaskami zebranych wystąpieniu senatora sprawozdawcy, ponieważ nikt się nie zapisał do głosu, marszałek zarządził przystąpienie do głosowania, przy czym zaproponował – a sprzeciwu nie było – by poprawka do art. 42 oraz wnioski o skreślenie art. 109 i zmiana numeracji art. 110, 111 i 112 (na art. 109, 110 i 111), mające charakter czysto redakcyjny i powiązane ze sobą, poddać pod głosowanie łącznie. Większością głosów przyjęte zostały zarówno te poprawki, jak i do art. 43 (dodanie nowego ustępu 2), do art. 77 (skreślenie w ustępie 2 ostatniego zdania) i do art. 78. Marszałek poddał następnie pod głosowanie cały projekt prawa wekslowego wraz poprawkami, który Senat przyjął większością głosów¹⁴¹.

Sejmowa Komisja Prawnicza w swym sprawozdaniu o zmianach wprowadzonych przez Senat do projektu ustawy, datowanym 27 marca 1936 r., podpisanym przez przewodniczącego Bohdana Podolskiego oraz sprawozdawcę Waleriana Zaklikę, rekomendowała przyjąć poprawki uchwalone przez Senat, jednak z ważnym

Sułkowskiego, a te zastrzeżenia przyjęte w Genewie, które pozwoliły poszczególnym państwom odstąpić od prawideł art. 41, pozwoliły w obecnym projekcie na końcu zamieścić przepis, który utrzymuje w mocy postanowienia dekretu roku 1924, zwanego popularnie dekretem walutowym. Jest to zdobycz bardzo wielka, bo dzięki temu Polska ma z jednej strony możliwość przyłączenia się do konwencji, z drugiej strony może w swojej polityce walutowej zachować pełną swobodę ruchów”; *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy Prawo wekslowe* (Druki senackie Nr 35 i 62); *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 15 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 27 marca 1936 r.*, s. 5-6.

¹³⁸ *Ibidem*, s. 3-16.

¹³⁹ Ustęp 2 dodany do tego artykułu przez Senacką Komisję Prawniczą przewidywał w związku z powyższym, że sąd mógł udzielić zwrotnie zobowiązanemu odroczenia, które jednak nie mogło w żadnym razie przekraczać terminu płatności weksla.

¹⁴⁰ W wersji rządowej projektu ustęp ten brzmiał tak: „Kto według prawa, określonego w ustępie poprzedzającym, nie ma zdolności wekslowej, mimo to jest ważnie zobowiązany, jeżeli podpisał weksel w kraju, według którego ustaw miałby zdolność wekslową. Przepisu tego nie stosuje się do obywatela polskiego, który zaciągnął zobowiązanie wekslowe zagranicą”.

¹⁴¹ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy Prawo wekslowe* (Druki senackie nr 35 i 62); *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 15 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 27 marca 1936 r.*, s. 16.

wyjątkiem, a mianowicie odrzuceniem wniosku o skreślenie w art. 77 ust. 2 ostatniego zdania¹⁴².

Dnia 28 marca 1936 r., zgodnie z propozycją Sejmowej Komisji Prawniczej, referowaną przez posła sprawozdawcę Zaklikę¹⁴³, Sejm uchwalił ustawę – Prawo wekslowe, a 28 kwietnia tegoż roku podpisał ją Prezydent Rzeczypospolitej¹⁴⁴.

7. Prawo czekowe

Podpisanie przez przedstawicieli Polski, w imieniu Rządu RP konwencji czekowych uchwalonych na międzynarodowej konferencji w Genewie w 1931 r.¹⁴⁵ oraz

¹⁴² *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o zmianach, wprowadzonych przez Senat do uchwalonego przez Sejm w dniu 20 marca 1936 r. projektu ustawy - Prawo wekslowe (Druki sejmowe nr 61 i 106); Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 161.*

¹⁴³ Do głosu nikt się nie zapisał. Komisja Prawnicza, oświadczając się za przyjęciem zmian wprowadzonych przez Senat do projektu ustawy w art. 42, 43, 78 i 109, wносиła – jak już powyżej wskazałem – o odrzucenie zmiany w art. 77, polegającej na skreśleniu ostatniego zdania tego artykułu; *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o zmianach, wprowadzonych przez Senat do uchwalonego przez Sejm w dniu 20 marca 1936 r. projektu ustawy Prawo wekslowe (Druki nr 61, 106 i 161); Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 25 posiedzenia w dniu 28 marca 1936 r., s. 4-6.*

¹⁴⁴ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo wekslowe (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 282); co do trzech oświadczeń rządowych, które dotyczyły przystąpienia Polski do konwencji wekslowych, złożonych przez Ministra Spraw Zagranicznych II Rzeczypospolitej Józefa Becka dnia 18 marca 1937 r., zob. R. Jastrzębski, *Prawo wekslowe...*, s. 538.

¹⁴⁵ *Comptes rendus de la Conférence Internationale pour l'unification du droit en matière de lettre de change, billets à ordre et chèque*, Genève 1931. Ponieważ postanowienia haskie z 1912 r., ujęte zaledwie w 34 artykułach, nie reglamentowały w sposób wyczerpujący rozwijającego się obrotu czekowego, zarówno w poszczególnych państwach, jak i na arenie międzynarodowej, postanowiono, najpierw na konferencji brukselskiej w 1925 r., a następnie na początku lat trzydziestych dokonać rewizji tych postanowień. Komitet Ekonomiczny Ligi Narodów powierzył opracowanie zasad nowego wzorcowego regulaminu uczonym i znawcom przedmiotu, jak też zainteresowanym organizacjom, w tym izmom przemysłowo-handlowym. W skład powołanego przez Ligę Narodów komitetu biegłych z grona uczonych polskich wchodził profesor Józef Sułkowski z Uniwersytetu Poznańskiego, członek Komisji Kodyfikacyjnej RP. Komitet ten, biorąc za podstawę rezolucje haskie, opracował w latach 1927 i 1928 odpowiednie projekty. W efekcie projekt jednolitego prawa czekowego wraz z dwoma jeszcze konwencjami zostały przedstawione delegatom ponad 20 państw na międzynarodowej konferencji w Genewie w 1931 r. Po długotrwałych obradach Konferencja 19 marca tegoż roku uchwaliła trzy konwencje dotyczące prawa czekowego: 1) tekst jednolitego prawa czekowego, zezwalający w Aneksie II na wprowadzanie w przyszłych krajowych ustawach czekowych pewnych odchyleń związanych ze specyficznymi warunkami prawnymi lub gospodarczymi, w formie tzw. rezerwatów krajowych, 2) konwencja o uregulowaniu pewnych kolizji w przedmiocie czeków i 3) konwencja dotycząca opłaty stempowej w przedmiocie czeków. W tym samym dniu przedstawiciele poszczególnych państw podpisali akt końcowy Konferencji, zobowiązując się w imieniu swoich rządów do przedstawienia organom ustawodawczym swoich państw wskazanych trzech konwencji w celu ich ratyfikacji. W imieniu Rządu RP akt podpisali: profesor Jan Namitkiewicz z Uniwersytetu Warszawskiego i wspomniany powyżej profesor Józef Sułkowski, zobowiązując się uzyskać ratyfikację ustawową do 1 września 1932 r.; por. A.D. Szczygielski, *Zasady nowego polskiego prawa czekowego*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1936, R. LXIII, nr 29-30, s. 438; *idem*, *Nowelizacja prawa czekowego*, „Głos Sądownictwa” 1936, R. VIII, nr 3, s. 186-187; J. Sułkowski, *W sprawie unifikacji prawa wekslowego i czekowego*, RPEiS 1930, R. X, nr 2,

decyzja Polski o przystąpieniu do ratyfikacji tych konwencji¹⁴⁶ spowodowały konieczność nowelizacji prawa czekowego, opartego na rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej 14 listopada 1924 r. o prawie czekowym (Dz. U. z 1924 r. Nr 100, poz. 927), które przygotowali niegdyś w Sekcji Prawa Handlowego Komisji Kodyfikacyjnej zwłaszcza Aleksander Doliński, Antoni Górski i Marek Kuratow-Kuratowski.

W trakcie prac nad przystosowaniem polskiego prawa czekowego do międzynarodowych standardów Komisja Kodyfikacyjna postanowiła zamiast nowelizacji dawnej ustawy przygotować nową ustawę czekową¹⁴⁷. Po przeprowadzeniu uzgodnienia międzyministerialnego Ministerstwo Sprawiedliwości przekazało uchwalony przez Podkomisję prawa handlowego Komisji Kodyfikacyjnej projekt Radzie Ministrów. Na posiedzeniu 7 lutego 1936 r. Rada Ministrów uchwaliła rządowy projekt ustawy „Prawo czekowe”, wraz z krótkim uzasadnieniem. Pismem Ministra Sprawiedliwości z 8 lutego (Nr I. C. 1720/1/9/36) projekt ten wniesiono do Sejmu¹⁴⁸.

W pierwszym czytaniu, na posiedzeniu Sejmu 21 lutego 1936 r., zgodnie z propozycją marszałka Stanisława Cara projekt ten skierowano do Sejmowej Komisji Prawniczej¹⁴⁹, która 4 marca tegoż roku wyłoniła specjalną podkomisję prawa czekowego pod przewodnictwem posła Bohdana Podolskiego. Podkomisja ta, na posiedzeniach 10 i 11 marca, rozpatrzyła ów projekt przy współudziale powołanych rzeczoznawców: profesora Uniwersytetu Wileńskiego Adama Chełmońskiego,

s. 357-372; R. Jastrzębski, *Czek i jego funkcje w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica” 2003, t. 42 – Miscellanea, s. 88.

¹⁴⁶ Zob. Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. w sprawie jednolitej ustawy o czekach, wraz z zał. I, zawierającym tekst jednolitej ustawy o czekach, oraz zał. II, określających zakres dopuszczalnych odchyleń od treści jednolitej ustawy (Dz. U. z 1937 r., Nr 26, poz. 181; Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. o uregulowaniu pewnych kolizji w przedmiocie czeków (Dz. U. z 1937 r., Nr 26, poz. 183); Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. dotycząca stemplowej opłaty w przedmiocie czeków (Dz. U. z 1937 r., Nr 26, poz. 185).

¹⁴⁷ Przewodniczącym Podkomisji prawa handlowego był Stanisław Wróblewski. Funkcję referenta ustawy czekowej pełnił Józef Sułkowski, delegat Rządu RP na Konferencji Genewskiej. Podkomisja prawa handlowego uchwaliła projekt w pierwszym czytaniu, w dniach 28-31 lipca 1933 r., a w drugim – 11 sierpnia tegoż roku. Dnia 6 września projekt przyjęło Kolegium Uchwalające Komisji Kodyfikacyjnej. Projekt uchwaliła Podkomisja w składzie: Stanisław Wróblewski (przewodniczący), Adam Chełmoński (zastępca przewodniczącego), Tadeusz Dziurzyński, Bronisław Hełczyński, Aleksander Jackowski, Józef Sułkowski (referent). Komisja Kodyfikacyjna 13 września przesłała projekt do Departamentu Ustawodawczego Ministerstwa Sprawiedliwości, gdzie poddany on został rewizji zmierzającej do uzgodnienia go z najnowszymi kodyfikacjami, a w szczególności z kodeksem zobowiązań, kodeksem handlowym, prawem upadłościowym i prawem układowym; *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny*, t. I, z. 16, s. 8; zob. L. Górnicki, *Organizacyjne...*, s. 268-269; por. R. Jastrzębski, *Czek i jego funkcje...*, s. 89; *idem*, *Kodyfikacja i unifikacja polskiego prawa czekowego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2011, t. X, s. 112 i n.

¹⁴⁸ *Rządowy projekt ustawy Prawo czekowe; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwykła 1935/36 r.*, Druk Sejmowy Nr 62. Projekt liczył 92 artykuły; zob. też *Komunikat agencji prasowej „Iskra” z dnia 8 lutego 1936 r.*; podaje za: A.D. Szczygielski, *Nowelizacja prawa czekowego...*, s. 186.

¹⁴⁹ *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.; Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia z dnia 21 lutego 1936 r.*, s. 136.

jednocześnie członka Komisji Kodyfikacyjnej, prezesa Wacława Fajansa i adwokata Stanisława Schultza. Na wniosek posła sprawozdawcy Zygmunta Sioda podkomisja 13 marca uchwaliła projekt z poprawkami i wniosła do Sejmu o jego uchwalenie¹⁵⁰.

Drugie i trzecie czytanie projektu odbyło się na posiedzeniu Sejmu 17 marca tegoż roku, pod przewodnictwem marszałka Sejmu Stanisława Cara. W swym wystąpieniu poseł sprawozdawca Sioda zwrócił najpierw uwagę na to, iż projekt rządowy dokonał modyfikacji w dotychczas obowiązującym prawie czekowym w Polsce, a uwidocznili się one również i w tym, że żaden artykuł nie ostał się w dotychczasowym brzmieniu, ze względu na zmiany lingwistyczne i terminologiczne. Wszystkie zmiany podzielił on na trzy kategorie: „[...] mianowicie na zmiany stylistyczne, zmiany w układzie ustawy i zmiany rzeczowe”. I dalej stwierdzał: „Ostatnią kategorię znowu można podzielić na dwa rodzaje, mianowicie na zmiany strukturalne oraz zmiany zasadnicze dawnych przepisów”¹⁵¹. W ogólności poseł sprawozdawca Sioda poparł projekt rządowy, wskazując na kilka poprawek, jakie wprowadziła w nim Sejmowa Komisja Prawnicza. Tylko marginalnie dotyczyły one kwestii językowo-stylistycznych¹⁵² i w nieznacznym stopniu układu ustawy¹⁵³. Nie proponowała ona też daleko idących zmian strukturalnych projektu, gdyż w tym zakresie zmierzał on do uzgodnienia przepisów prawa czekowego z prawem wekslowym i z konwencjami czekowymi, a więc taką jego formę należało pozostawić. Większą dyskusję w Komisji wywołały jednak dwa zagadnienia, a mianowicie zobowiązań czekowych analfabetów oraz przepisów o protestie czekowym, które Komisja potraktowała odmiennie od analogicznych przepisów w prawie wekslowym¹⁵⁴. Podobnie i zmiany rzeczowe wprowadzone przez Komisję odnosiły się jedynie do bardziej szczegółowych zagadnień¹⁵⁵.

¹⁵⁰ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe* (Druk sejmowy Nr 62); *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druk Nr 107, s. 1-5. Projekt liczył 81 artykułów.

¹⁵¹ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe* (Druki Nr 62 i 107); *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936*, s. 34.

¹⁵² Były to tylko dwie zmiany stylistyczne wprowadzone do projektu przez Komisję: w działach V i XIII wyraz „zakrzyżowanie” zastąpiła ona wyrażeniem „zakreślenie” oraz w art. 71 wyraz „stemplem” wyrazem „pieczęcią”.

¹⁵³ Komisja przeniosła z działu XVI, zawierającego przepisy końcowe i przejściowe, normy regulujące przerwanie i bieg przedawnienia, z art. 85 do art. 53, a także obowiązki trasata w razie upadłości wystawcy, z art. 89 do art. 58. Większą dyskusję wywołał również art. 88 projektu rządowego, wprowadzający zmiany do ustawy z dnia 1 lipca 1925 r. o opłatach stemplowych, który Komisji proponowała skreślić.

¹⁵⁴ Zygmunt Sioda: „Ogrom analfabetyzmu w Polsce jest jednym z nieszczęść Polski i nie mamy żadnego powodu specjalnie tego podkreślać, a najmniej w ustawach, przeznaczonych także dla użytku międzynarodowego, a mających charakter trwały. Wychodząc z tego założenia, komisja proponuje skreślić pierwsze zdanie art. 85.

Podobne stanowisko zajęła komisja przy przepisach, regulujących protest, proponując skreślenie art. 77, przewidującego dopuszczalność protestu przez urzędy pocztowe. Protest czekowy ma zasadniczo inne znaczenie niż protest wekslowy”; *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe* (Druki Nr 62 i 107), s. 36.

¹⁵⁵ Komisja proponowała przerzucenie kosztów powstałych w razie zapłaty sumy czekowej dopiero organowi sporządzającemu protest na osobę, przeciw której protest miał być dokonany, dalej

Ponieważ w dyskusji nie wziął udziału żaden z posłów, marszałek zarządził głosowanie na całością ustawy, która większością głosów została uchwalona w drugim czytaniu. Zaraz też przystąpiono do trzeciego czytania i również większością głosów ustawa została uchwalona przez Sejm¹⁵⁶.

Senat odesłał projekt do swojej Komisji Prawniczej. Na czele dwudziestoosobowej Senackiej Komisji Prawniczej stał Stanisław Wróblewski¹⁵⁷. Funkcję sprawozdawcy pełnił senator dr Witold Jeszke. Pod przewodnictwem Wróblewskiego Komisja, na posiedzeniu 26 marca 1936 r., dokonała nielicznych, przeważnie redakcyjnych poprawek w projekcie sejmowym¹⁵⁸.

Na posiedzeniu Senatu sprawa stanęła już następnego dnia, 27 marca. Zmiany proponowane przez Komisję Prawniczą Senatu zreferował sprawozdawca senator Jeszke, uzasadniając w ogólności zmiany ustawodawcze w polskim prawie czekowym oraz wprowadzone przez Komisję poprawki. Do głosu nikt się nie zapisał. Marszałek Aleksander Prystor zarządził głosowanie nad poszczególnymi poprawkami, które uchwalono większością głosów, a następnie nad całą ustawą wraz z poprawkami, również przyjętą większością głosów¹⁵⁹.

Na posiedzeniu Sejmu 28 marca 1936 r. poseł sprawozdawca Sioda opowiedział się za wszystkimi zmianami redakcyjnymi Senatu, ale – chcąc chronić obywatela polskiego, który podpisał czek za granicą – odrzucił poprawkę merytoryczną, dotyczącą skreślenia w art. 62 ust. 2 ostatniego zdania. Posłowie głosowali zgodnie z tą sugestią i tym samym Sejm uchwalił ustawę „Prawo czekowe”¹⁶⁰, a 28 kwietnia tegoż roku podpisał ją Prezydent Rzeczypospolitej¹⁶¹.

Podsumowując całość wywodów: można uznać, że Komisja Kodyfikacyjna nie była organem Sejmu, choć parlament – w świetle ustawy z 3 czerwca 1919 r.

– ograniczenie obowiązku organu, sporządzającego protest do przechowania osobno odpisów dokumentów związanych z protestem i udzielenie w tym celu Ministrowi Sprawiedliwości upoważnienia do wydania odpowiedniego rozporządzenia, wreszcie zaś – zmianę okresu dwóch miesięcy, przewidzianego przy postępowaniu umorzeniowym dla czeków zaginionych, na 60 dni, stosownie do odpowiedniego przepisu kodeksu handlowego z 1934 r.

¹⁵⁶ Bliżej: *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe* (Druki Nr 62 i 107), s. 33-40; tekst projektu: *Projekt ustawy uchwalony przez Sejm* (Druki sejmowe nr 62 i 107). *Ustawa - Prawo czekowe; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druk Nr 31. Projekt liczył 88 artykułów.

¹⁵⁷ Skład Komisji Prawniczej Senatu, por. przyp. 135.

¹⁵⁸ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r.*, Druki Senatu Nr 31 i 63 (w tym ostatnim druku wyszczególnienie poprawek). Pierwsza poprawka dotyczyła skreślenia w art. 62 ust. 2 ostatniego zdania, druga – dodania w art. 64 ust. 3 po wyrazach „innego obywatela polskiego” wyrazów „także wówczas”, pozostałe poprawki – do art. 70, 71, 73, 74, 75 i 77 miały charakter redakcyjny i dotyczyły zmiany wyrazów „organ sporządzający protest” na „notariusz”.

¹⁵⁹ *Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 15 posiedzenia w dniu 27 marca 1936 r.*, s. 16-22.

¹⁶⁰ *Sprawozdanie Komisji Prawniczej o zmianach, wprowadzonych przez Senat do uchwalonego przez Sejm w dniu 17 marca 1936 r. projektu ustawy Prawo czekowe* (Druki Nr 62, 107 i 162); *Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 25 posiedzenia w dniu 28 marca 1936 r.*, s. 6-7.

¹⁶¹ Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. – Prawo czekowe (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 283).

powołującej Komisję Kodyfikacyjną – miał wobec niej pewne uprawnienia. Wkład Sejmu i Senatu do przygotowanych przez Komisję projektów ustaw należy w ogólności postrzegać raczej jako skromny¹⁶². Dotyczył on z reguły zagadnień bardziej szczegółowych, w tym wyraźna jest dominanta problemów z zakresu praktyki stosowania danych przepisów, jak też wątków politycznych i społecznych, co tak wyraziście przejawiało się w pracach parlamentu nad ustawą o prawie prywatnym międzynarodowym i międzydzielnicowym. Najwyżej, w odniesieniu do prawa prywatnego, ocenić należy wkład Sejmu i Senatu do projektów ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, choć – jak wskazywałem – towarzyszyły temu spory w Komisji Przemysłowo-Handlowej Sejmu i aż do uchwalenia ustawy niezadowolenie Senatu, a także do projektu ustawy wekslowej. Ocena musi oczywiście uwzględniać to, że parlament powołał Komisję Kodyfikacyjną jako ciało fachowe, a więc to na niej spoczywał ciężar odpowiedzialności za koncepcję i konstrukcję jurekcyjną projektów ustaw. Przynajmniej w zakresie dotyczącym kodyfikacji prawa prywatnego i prawa karnego to Komisja Kodyfikacyjna II Rzeczypospolitej była faktycznym ustawodawcą, najważniejszym, choć oczywiście nie jedynym. Pełniła ona funkcję prawodawcy w ujęciu socjologicznym, wywierała bowiem rzeczywisty wpływ na ukształtowanie treści aktów prawnych i nadanie im określonego kształtu formalnego.

Bibliografia

Akty prawne

- Ustawa z dnia 17 marca 1921 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 1921 r. Nr 44, poz. 267).
- Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 r. (Dz. U. z 1935 r. Nr 30, poz. 227).
- Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. w sprawie jednolitej ustawy o czekach, wraz z zał. I, zawierającym tekst jednolitej ustawy o czekach oraz zał. II, określających zakres dopuszczalnych odchyleń od treści jednolitej ustawy (Dz. U. z 1937 r. Nr 26, poz. 181).
- Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. o uregulowaniu pewnych kolizji w przedmiocie czeków (Dz. U. z 1937 r. Nr 26, poz. 183).
- Konwencja z dnia 19 marca 1931 r. dotycząca stemplowej opłaty w przedmiocie czeków (Dz. U. z 1937 r. Nr 26, poz. 185).
- Ustawa z dnia 3 czerwca 1919 r. o komisji kodyfikacyjnej (Dz. P. P. Nr 44, poz. 315 i Dz. U. R.P. Nr 75, poz. 511).
- Ustawa z dnia 29 marca 1926 r. o prawie autorskim (Dz. U. z 1935 r. Nr 36, poz. 260).
- Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. zmieniająca i uzupełniająca Konstytucję Rzeczypospolitej z dnia 17 marca 1921 r. (Dz. U. z 1926 r. Nr 78, poz. 442).
- Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o upoważnieniu Prezydenta Rzeczypospolitej do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy (Dz. U. z 1926 r. Nr 78, poz. 443).

¹⁶² L. Górnicki, *Prawo cywilne...*, s. 465.

Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz. U. z 1926 r. Nr 96, poz. 559).

Ustawa z dnia 2 sierpnia 1926 r. o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Dz. U. z 1926 r. Nr 101, poz. 580).

Ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. „Prawo czekowe” (Dz. U. z 1936 r. Nr 37, poz. 283).

Źródła archiwalne

Protokół 27-go posiedzenia Rady Ministrów Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 30 kwietnia 1926 r., Archiwum Akt Nowych, Prezydium Rady Ministrów.

Źródła drukowane

1. Materiały parlamentarne

Poprawki przyjęte przez Komisję Przemysłowo-Handlową do projektu ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, (Druk Nr 493), [w:] Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o rządowym projekcie ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (Druk Nr 493). Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 606 z 1923 r.

Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych międzynarodowych (Prawo prywatne międzynarodowe) – Odbitka roneo Nr 290.

Poprawki Senatu do projektu ustawy o prawie właściwym dla stosunków prywatnych wewnętrznych (Prawo prywatne międzydzielnicowe) – Odbitka roneo Nr 290.

Projekt ustawy o prawie autorskim, przyjęty w trzecim czytaniu na posiedzeniu Sejmu w dniu 17 grudnia 1925 r., Druk Senatu RP Nr 25 z 1925.

Projekt ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Druk Sejmu Ustawodawczego Nr 2448, z dnia 7 maja 1926 r.

Projekt ustawy uchwalony przez Sejm (Druki sejmowe nr 62 i 107). Ustawa - Prawo czekowe; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 31.

Rządowy projekt ustawy Prawo wekslowe; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 61.

Rządowy projekt ustawy Prawo czekowe; Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk sejmowy Nr 62.

Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej. Ministerstwo Sprawiedliwości I.P.K. 698, Druk Nr 3020 z 1921 r.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 50 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 22 czerwca 1923 r. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej, Druki Nr 3020 z 1921 r., zał. 2.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk sejmowy Nr 495 z 1923 r.

Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 38 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 18 maja 1923 r.

- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o rządowym projekcie ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych (Druk Nr 493), Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 606 z 1923 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Wniosek pośła Piechockiego i kol. z Klubu Chrześcijańskiej Demokracji, w sprawie ochrony własności przemysłowej, Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 285 z 1923 r.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 26 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 6 lipca 1923 r.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 38 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 18 maja 1923 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie Komisji Prawniczej w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (Druk Nr 159 ex 1923), Druk Nr 1116 z 1924 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 1786 z 1925 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 2025 z 1925 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 288 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 25 czerwca 1926 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 289 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 1 lipca 1926 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 290 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 lipca 1926 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 14 posiedzenia z dnia 21 lutego 1936 r.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne 22 posiedzenia w dniu z 20 marca 1936 r., Projekt ustawy uchwalony przez Sejm (druki sejmowe nr 61 i 106). Ustawa – Prawo weksłowe.*
- Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 25 posiedzenia w dniu z 28 marca 1936 r.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Sprawozdanie stenograficzne z 134 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 23 lipca 1926 r.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 35.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 62.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druk Nr 161.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r., Druki Nr 31 i 63.*
- Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 15 posiedzenia w dniu 27 marca 1936 r.*

- Sprawozdanie o poprawkach Senatu do ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji; Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 2 lipca 1926 r.*
- Sprawozdanie Komisji Przemysłowo-Handlowej o uchwalonej przez Sejm ustawie o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych i o zmianach przez Senat w niej dokonanych (Druki sejmowe N-ry 493 i 605 i druk senacki Nr 9), Druk Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 885 z 1923 r.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej z 1 lipca 1925, odbitka roneo Nr 199 w przedmiocie projektów ustaw o prywatnym prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym (Druki Nr 159 i 1116 i stenogram 124 posiedzenia Sejmu).*
- Sprawozdanie Sejmowej Komisji Prawniczej o poprawkach, zaproponowanych przez Senat do przyjętego przez Sejm w dniu 17 grudnia 1925 r. projektu ustawy o prawie autorskim (Druk Nr 1786) – Odbitka roneo Nr 264.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy o prawie autorskim, Druk Senatu Nr 25 z 1926.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo wekslowe (Druk nr 61). Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna r. 1935/36, Druk Nr 106.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo wekslowe (Druki nr 61 i 106). Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe (Druk sejmowy Nr 62). Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna r. 1935/36 r., Druk Nr 107.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe (Druki Nr 62 i 107).*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy – Prawo wekslowe – uchwalonym przez Sejm w dniu 20 marca 1936 r. (Druk senacki Nr 35).*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o projekcie ustawy Prawo wekslowe (Druki senackie nr 35 i 62).*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o zmianach, wprowadzonych przez Senat do uchwalonego przez Sejm w dniu 20 marca 1936 r. projektu ustawy – Prawo wekslowe (Druki sejmowe Nr 61 i 106).*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o rządowym projekcie ustawy Prawo czekowe (Druki Nr 62 i 107); Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Kadencja IV. Sesja zwyczajna 1935/36 r. Sprawozdanie stenograficzne z 21 posiedzenia Sejmu Rzeczypospolitej 17 marca 1936.*
- Sprawozdanie Komisji Prawniczej o zmianach, wprowadzonych przez Senat do uchwalonego przez Sejm w dniu 17 marca 1936 r. projektu ustawy Prawo czekowe (Druki nr 62, 107 i 162).*
- Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu Ustawodawczego z dnia 25 kwietnia 1922 r.*
- Sprawozdanie stenograficzne z 96 Posiedzenie Sejmu Rzeczypospolitej z dnia 5 lutego 1924 r.*

- Sprawozdanie stenograficzne z 124 posiedzenia Sejmu RP 5 VI 1924.*
Sprawozdanie stenograficzne z 257 posiedzenia Sejmu RP 10 XII 1925.
Sprawozdanie stenograficzne z 259 posiedzenia Sejmu RP 12 XII 1925.
Sprawozdanie stenograficzne z 261 posiedzenia Sejmu RP 17 XII 1925.
Sprawozdanie stenograficzne z 262 posiedzenia Sejmu RP 18 XII 1925.
Sprawozdanie stenograficzne z 282 posiedzenia Sejmu RP 29 III 1926.
Sprawozdanie stenograficzne z 299 posiedzenia Sejmu RP 2 VIII 1926.
Sprawozdanie stenograficzne z 29 posiedzenia Senatu Rzeczypospolitej z dnia 16 sierpnia 1923 r.; Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I, Druk Nr 9.
Sprawozdanie stenograficzne z 124 posiedzenia Senatu RP z 1 II 1926.
Ustawa z dnia 1922 roku, o wyłącznościach przemysłowych i handlowych, załącznik nr 1, Druk Sejmu Ustawodawczego Nr 3407 z 1922 r.
Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, Sejm Rzeczypospolitej Polskiej. Okres I. Druk sejmowy Nr 493 z 1923 r.
Zmiany proponowane przez Komisję Gospodarstwa Społecznego i Prawniczą do projektu ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych, Druk Senatu Rzeczypospolitej Polskiej Nr 9 z 1923 r.

2. Wydawnictwa Komisji Kodyfikacyjnej

- Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny, t. I, z. 16.*
Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny, t. I, z. 6, Warszawa 1924.
Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny, t. I, z. 9, Warszawa 1927.
Projekty ustaw w przedmiocie prawa prywatnego międzynarodowego i międzydzielnicowego uchwalone przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1921 r., Kraków 1921.
Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez sekcję prawa cywilnego 20-31 października i przez Wydział cywilny w Warszawie 31 października 1922, Warszawa 1923.
Projekt ustawy o prawie autorskim, uchwalony przez Komisję Kodyfikacyjną Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 9 kwietnia 1923, Kraków 1923.
Prawo międzynarodowe prywatne. Przemówienie senatora Stanisława Posnera w dyskusji nad projektem Komisji Kodyfikacyjnej na posiedzeniu 124 Senatu w dniu 18 lutego 1926 r., Warszawa 1926.

3. Inne wydawnictwa źródłowe

- Ankieta o Konstytucji z 17 marca 1921, wyd. W.L. Jaworski, Warszawa 2014.*
Komunikat agencji prasowej „Iskra” z dnia 8 lutego 1936 r.
Prawo wekslowe [...] i prawo czekowe [...], oprac. i wyd. S. Kowalski, Lwów 1936.

Literatura

- Borkowska-Bagieńska E., *O doświadczeniach kodyfikacji prawa cywilnego w II Rzeczypospolitej dla współczesnego ustawodawcy*, „Czasy Nowożytne” 2002, t. XII (XIII).
- Brem Z., *Novelle zum Patentgesetz*, „Zeitschrift für Ostrecht”, 1. Jahrgang, August/September 1927, Heft 5/6.
- Chełmoński A., *Przegląd ustawodawstwa cywilnego i handlowego*, „Rocznik Prawniczy Wileński” 1925, R. I.
- Czempińska W., *Rozwój pojęć o ochronie praw wynalazcy*, Warszawa 1931.
- Czuma I., *Stosunek Komisji Kodyfikacyjnej R.P. do art. 10 Konstytucji*, RPEiS 1932, R. XII, z. 3.
- Dbałowski W., Przeworski J., *Ustawy o prawie międzynarodowym i międzydzielnicowym*, Warszawa 1928.
- Dolata T., *Geneza, budowa i ważniejsze rozwiązania ustawy o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych z dnia 5 lutego 1924 roku*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3483, „Prawo. Studia Historycznoprawne” 2013, t. 315/2.
- Dolata T., *Geneza ustawy o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji z 2 sierpnia 1926 roku*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2620, „Prawo. Studia Historycznoprawne” 2004, t. CCXC.
- Dolata T., *The fight against unfair competition in Poland in the years 1918-1939*, „Wrocław Review of Law, Administration & Economics” 2012, t. 2, nr 1.
- Drzewiecki P., *Ustawa patentowa w Sejmie*, „Kurier Warszawski” 1923, R. 103, nr 299.
- Ewolucja instytucji polskiego prawa papierów wartościowych. W 80-lecie Prawa wekslowego z dnia 28 kwietnia 1936 r.*, red. J. Mojak, J. Widło, A. Żywicka, Lublin 2016.
- Fierich K., *Stosunek ustawy o Komisji Kodyfikacyjnej do Konstytucji*, CPiE 1924, R. XXII, nr 1-12.
- Fierich X., *Komisja Kodyfikacyjna w Rzeczypospolitej Polskiej*, RPEiS 1925, R. V, z. 3.
- Fierich X., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Encyklopedia podręczna prawa publicznego*, t. 1, red. Z. Cybichowski, Warszawa 1926.
- Fierich X., *Referat informacyjny Sekretariatu Generalnego Komisji Kodyfikacyjnej wygłoszony w dniu 30 marca 1928 na posiedzeniu Konferencji Informacyjno-Prasowej w Warszawie*, PPIA 1928, R. LIII.
- Fierich X., *Sprawozdanie Prezydenta Komisji Kodyfikacyjnej wygłoszone na posiedzeniu połączonych komisji prawniczych Sejmu i Senatu Rzeczypospolitej w dniu 21 marca 1927*, [w:] *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej. Dział ogólny*. t. I, z. 10, Warszawa 1927.
- Fierich X., *Unifikacja ustawodawstwa*, [w:] *Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. Księga pamiątkowa 1918-1928*, Kraków-Warszawa 1928.
- Gołąb S., *Ustawa o prawie autorskim z dnia 29 marca 1926 r. Z materiałami*, Warszawa 1928.
- Górnicki L., *Działalność kodyfikacyjna Józefa Skąpskiego seniora*, [w:] *Józef Skąpski ojciec 1868-1950, Józef Skąpski syn 1921-1998: materiały z posiedzenia naukowego w dniu 13 listopada 2009 r.*, red. R. Majkowska, L. Nowak, Kraków 2014.
- Górnicki L., *Działalność Stanisława Wróblewskiego w Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Stanisław Wróblewski 1868-1938. Materiały z posiedzenia naukowego*

- w dniu 21 listopada 2008 r., *Polska Akademia Umiejętności*, red. A. Mączyński, Kraków 2011.
- Górnicki L., *Koncepcja prawa na przedsiębiorstwie Fryderyka Zolla*, [w:] *Państwo, prawo, społeczeństwo w dziejach Europy Środkowej. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Józefowi Ciągwie w siedemdziesięciolecie urodzin*, Komitet redakcyjny: A. Lityński, M. Mikołajczyk, T. Adamczyk, A. Drogoń, W. Organiściak, Katowice-Kraków 2009.
- Górnicki L., *Organizacyjne zagadnienia kodyfikacji prawa handlowego w Komisji Kodyfikacyjnej RP (1919-1939)*, Acta Universitatis Wratislaviensis No 2501, „Prawo. Studia Historycznoprawne” 2003, t. CCLXXXV.
- Górnicki L., *Prawo cywilne w pracach Komisji Kodyfikacyjnej Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1919-1939*, Wrocław 2000.
- Górnicki L., *Prawo prywatne międzydzielnicowe z 1926 r.*, [w:] *Okresy przejściowe – ustrój i prawo*, red. J. Przygodzki, Wrocław 2019.
- Górnicki L., *Zwalczanie nieuczciwej konkurencji*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. R. Jastrzębski, Warszawa 2019.
- Górski J., *Wstęp do nauki prawa cywilnego*, Poznań 1947.
- Grodziski S., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej*, CPH 1981, t. XXXII, z. 1.
- Grodziski S., *W osiemdziesięciolecie Komisji Kodyfikacyjnej (Geneza i struktura)*, „Państwo i Prawo” 2000, R. LV, z. 4.
- Janczewski S., *Prawo wekslowe i czekowe*, Warszawa 1994.
- Jastrzębski R., *Czek i jego funkcje w II Rzeczypospolitej*, „Studia Iuridica” 2003, t. 42 – Miscellanea.
- Jastrzębski R., *Funkcje weksla w II Rzeczypospolitej*, Warszawa 2003.
- Jastrzębski R., *Kodyfikacja i unifikacja polskiego prawa czekowego*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2011, t. X.
- Jastrzębski R., *Na rozdrożach prawa wekslowego II Rzeczypospolitej*, [w:] *Wielokulturowość polskiego pogranicza. Ludzie-idee-prawo*, red. A. Lityński, P. Fiedorczyk, Białystok 2003.
- Jastrzębski R., *Prawo wekslowe i czekowe*, [w:] *Prawo handlowe i gospodarcze II Rzeczypospolitej*, red. R. Jastrzębski, Warszawa 2019.
- Kola J., *Działalność Komisji Kodyfikacyjnej RP w obszarze prawa zobowiązań. Refleksje z okazji 80. Rocznicy Kodeksu zobowiązań*, „Palestra” 2013, R. LVIII, nr 9-10.
- Kraus A., Zoll F., *Polska ustawa o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji*, Poznań 1929.
- Lesiński B., Rozwadowski W., *Historia prawa*, Warszawa-Poznań 1985.
- Lityński A., *Wydział Karny Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej. Dzieje prac nad częścią ogólną kodeksu karnego*, Katowice 1991.
- Markiewicz J., *Kształtowanie się polskiego systemu prawa sądowego i jego twórcy w okresie międzywojennym 1919-1939 (Wybrane zagadnienia)*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 2010, t. III.
- Mączyński A., *Działalność Michała Rostworowskiego w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego*, [w:] *Michał Cezary Rostworowski. Prawnik, uczony i sędzia międzynarodowy*

- w oczach prawników i członków rodziny. *Materiały z ogólnopolskiego seminarium poświęconego Profesorowi Michałowi Rostworowskiemu*, red. K. Lankosz, Kraków 2011.
- Mieroszewicz E.S., *Wstęp [do:] Ustawa o ochronie wynalazków, wzorów i znaków towarowych*, oprac. E.S. Mieroszewicz, Warszawa 1924.
- Mohyluk M., *Porządkowanie prawa w II Rzeczypospolitej: Komisja Kodyfikacyjna i Rada Prawnicza*, CPH 1999, t. LI, z. 1-2.
- Mohyluk M., *Prawo o ustroju sądów powszechnych w pracach Komisji Kodyfikacyjnej II Rzeczypospolitej*, Białystok 2004.
- Nagórski Z., *Codification of civil law in Poland (1918-1939)*, [w:] *Studies in Polish and Comparative Law*, London 1945.
- Najdus W., *Zygmunt Marek prawnik i polityk 1872-1931*, Warszawa 1992.
- Namitkiewicz J., *Konferencja genewska w sprawie ujednostajnienia prawa wekslowego*, „Głos Sądownictwa” 1930, R. II, nr 10.
- Namitkiewicz J., *Konferencja międzynarodowa genewska w sprawie ujednostajnienia prawa wekslowego*, Warszawa 1931 (odb. z PPH 1931, R. VII, nr 3).
- Namitkiewicz J., *Nowe prawo wekslowe*, „Przegląd Notarialny” 1936, R. XV.
- Ossowski K., *Ochrona praw własności umysłowej w przemyśle. Z. 5. Krytyka rządowego projektu Ustawy o ochronie praw własności umysłowej w przemyśle na ziemiach Rzeczypospolitej Polskiej*, Berlin 1922.
- Pasek A., *Komisja Kodyfikacyjna Rzeczypospolitej Polskiej jako przykład instytucji działającej pro publico bono*, [w:] *Pro publico bono – idee i działalność*, red. M. Marszał, J. Przygodzki, Wrocław 2016.
- Pietrzak M., *Z problematyki kodyfikacji prawa w II Rzeczypospolitej*, [w:] *Partykularyzm a unifikacja prawa w Polsce (XV-XX w.)*, red. T. Maciejewski, Gdańsk 1994.
- Płaza S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym, cz. 3. Okres międzywojenny*, Kraków 2001.
- Płaza S., *Kodyfikacja prawa w Polsce międzywojennej*, CPH 2005, t. LVII.
- Radwański Z., *Prawo cywilne i proces cywilny*, [w:] *Historia państwa i prawa polskiego 1918-1939*, t. V, cz. 2, red. F. Ryszka, Warszawa 1968.
- Sejm i Senat 1935-1940. IV Kadencja*, oprac. SCRIPTOR, Warszawa 1936.
- Słomski M., *Historia rzecznictwa patentowego w Polsce*, Kraków 1997.
- Sójka-Zielińska K., *Organizacja prac nad kodyfikacją prawa cywilnego w Polsce międzywojennej*, CPH 1975, t. XXVII, z. 2.
- Sułkowski J., *Unifikacja prawa wekslowego w państwach słowiańskich*, RPEiS 1933, R. XIII, z. 3.
- Sułkowski J., *W sprawie unifikacji prawa wekslowego i czekowego*, Poznań 1930 (odb. z RPEiS 1930, R. X).
- Sułkowski J., *W sprawie unifikacji prawa wekslowego i czekowego*, RPEiS 1930, R. X, nr 2.
- Szczygielski A.D., *Nowelizacja prawa czekowego*, „Głos Sądownictwa” 1936, R. VIII, nr 3.
- Szczygielski A.D., *Zasady nowego polskiego prawa czekowego*, „Gazeta Sądowa Warszawska” 1936, R. LXIII, nr 29-30.

Trepka W., *Polska ustawa patentowa*, „Przegląd Techniczny” 1924, t. LXII.

Wedegis W., *O przekształceniach polskiego systemu wekslowo-czekowego*, Warszawa 1937 (odbitka z PPH).

Zoll F., *Bez ochrony patentowej*, „Kurier Warszawski” 1922, R. 102, nr 274, wydanie wieczorne. (F. Zoll), *Projekty ustaw o polskim prawie międzynarodowym prywatnym i o prawie międzydzielnicowym prywatnym*, CPiE 1920, R. XVIII, nr 1-4.

(F. Zoll), *Wspomnienia Fryderyka Zolla*, oprac. I. Homola-Skąpska, Kraków 2000.

Internet

Klukowski B., *Pierwszy ogólnopolski zjazd*, <http://ksiegarze.org.pl/wladze-skp/historia/pierwszy-ogolnopolski-zjazd/>.

Polskie Towarzystwo Wydawców Ksiązek, <https://www.ptwk.pl/index.php/o-ptwk>.

